

Forfatter: Kierkegaard, Søren

Titel: Indøvelse i Christendom

Citation: Kierkegaard, Søren: "Indøvelse i Christendom", i Kierkegaard, Søren: *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 12*, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 2007 , s. I.
Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-ic-txt-shoot-id1e504fd3-00a9-4d3c-8405-95484b935be8.pdf> (tilgået 27. april 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. 12

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

Indøvelse i Christendom

Af

ANTI-CLIMACUS

Nr. II

»Salig Den, som ikke forarges paa mig.«

En bibelsk Fremstilling og christelig Begrebs-Bestemmelse

Af

ANTI-CLIMACUS

Udgiverens Forord

Jvnf. Forordet til Nr. I.

Stemning

Ja, salig Den, som ikke forarges paa Ham, salig Den, som troer, at Jesus Christus har levet her paa Jorden, og at han var Den, han sagde sig at være, det ringe Menneske, dog Gud, Faderens Eenbaarne: salig Den, som ingen Anden veed at gaae til, men i Alt veed at gaae til ham. Og hvilken end et Menneskes Vilkaar i Livet skal være, om han skal leve i Armod og Elendighed: salig Den, som ikke forarges men troer, at Han bespiste fem tusind Mennesker med fem Brød og to smaa Fiske, salig Den som ikke forarges, men troer at det skeete, ikke forarges, fordi det nu ikke skeer, men troer, at det skeete. Og hvilken end et Menneskes Skjebne skal være i Verden, hvorledes Livets Storme skulle reise sig mod ham: salig Den, som ikke forarges men troer, at Han bød Vandene og det blev blikstille, troer fuldt og fast, at Petrus sank ene og alene fordi han ikke troede fuldt og fast. Og hvilken end et Menneskes Brøde er, var hans Skyld saa forfærdelig, at han ikke blot selv, men Menneskeheden fortvivlede om, at den kunde tilgives: dog salig Den, som ikke forarges men troer, at Han sagde til den Værkbrudne »Dine Synder ere Dig forladne«, og at dette var ham lige saa let som at sige til den Værkbrudne »tag Din Seng, stat op og gaa« - salig Den, som ikke forarges men troer Syndernes Forladelse, skjøndt ikke som den Værkbrudne hjulpen til at troe ved Helbredelsens Vished. Og hvilken end et Menneskes Dødsmaade bliver - naar nu hans sidste Time er kommet: salig Den, som ikke, liig hine Samtidige, forarges, da Han sagde »Pigen er ikke død, hun sover«, salig Den, som ikke forarges men troer, Den, der (som jo Barnet læres, naar det skal sove, at sige visse Ord for at falde i Søvn) siger »jeg troer paa Ham«, og saa - sover; ja, salig er han, han er ikke død, men han sover. Og hvilken end en Christens Lidelse for Troens Skyld skal være her i Verden, skal han end for Troens Skyld udlees, forfølges, ihjelslaaes: salig Den, som ikke forarges, men troer, at Han, den Fornedrede, det ringe, foragtede Menneske, han, der kun paa

en sørgelig Maade viste, hvad det er at være Menneske, da der sagdes om ham »see hvilket Menneske« – salig Den, som ikke forarges men troer, at han var Gud, Faderens Eenbaarne, og at dette hørte Christum til, og hører dem til, som ville høre Christum til. Ja, salig Den, som ikke forarges, men troer, salige Seiersvinding; thi Troen overvinder Verden ved i ethvert Øieblik at overvinde Fjenden i det egne Indre, Forargelsens Mulighed. Frygter ikke Verden, ikke Armod og Elendighed og Sygdom og Nød og Modgang, og Menneskenes Uretfærdighed, deres Krænkelser, deres Mishandling, frygter Intet af hvad der kun kan fordærve det udvortes Menneske; frygter ikke dem, som kunne ihjelslaae Legemet: men frygt Dig selv, frygt hvad der kan ihjelslaae Troen, og derved for Dig ihjelslaae Jesum Christum – Forargelsen, som vistnok en Anden kan give, men som dog er en Umulighed, hvis Du ikke selv tager den. Frygt og bæv; thi Troen bæres i et skrøbeligt Leerkar, i Forargelsens Mulighed. Salig Den, som ikke forarges paa Ham, men troer.

* *
*

»Salig Den, som ikke forarges paa mig!« O, dersom Du kunde høre Ham selv sige det, høre det paa Inderligheden, at han ogsaa her lider for Dig, Modsigelsen nemlig, at han trods Kjerligheden af Kjerlighed ikke kan gjøre det umuligt, om Du nu vil forarges paa ham eller ikke, at han, der kom langt, langt borte fra, fra Himlens Herlighed, at han, der steeg langt, langt ned, indtil han blev det ringe Menneske, og nu staaer der for at frelse ogsaa Dig, at han, der almægtigt formaaer Alt og i Kjerlighed offerer Alt, dog – afmægtigt, hvad han selv lider under, fordi han er mere bekymret for Dit Vel, end Du er det, maa henstille det til Dig selv, om Du vil forarges eller ikke, om Du vil, frelst ved ham, arve Saligheden eller gjøre Dig selv usalig og ham saa bedrøvet, som Kjerlighed kan blive det! O, dersom Du kunde ane, hvad der foregaaer i ham, hver Gang han veemodig maa gjentage dette Bekymringens Ord »salig Den, som ikke forarges paa mig«, at han der kommer til Verden for at frelse Alle – ak at det dog ikke gaaer saa hurtigt dermed, at han til hver især og gjentagent og gjentagent maa sige: salig Den, som ikke forarges paa mig! O, dersom Du kunde høre ham sige det, og ane, hvad der foregaaer i ham, naar han siger det: mig synes, det maatte blive Dig umuligt at forarges paa ham; vidste Du ellers ikke, hvor vigtig Din Frelse er, var det undgaaet Dig selv, Du maatte jo faae det at vide af hans Bekymring. Saa menneskelig i sin Guddommelighed! Med Faderen veed han fra Evighed, at kun saaledes kan Menneskenes Slægt frelses; han veed, at intet Menneske kan begribe ham, at ikke den Myg, der flyver i Lyset, er sin Undergang vissere end det Menneske, der forsøger paa at ville begribe ham eller hvad der i ham er forenet: Gud og Menneske. Og dog er han Frelseren, for intet Menneske er der Frelse uden ved ham.

Hvis jeg et Øieblik turde tale saaledes, og jeg tør vel vove det, jeg vilde sige: ja, var det end ikke for din egen Skyld, var det end ikke Din egen Undergang at forarges paa ham – hvo kunde mod ham være saa grusom at forarges paa ham. Thi man kan være grusom paa flere Maader. Den Mægtige kan grusomt lade et Menneske martre – men den Svage kan grusomt gjøre det umuligt for Kjerligheden at hjælpe ham, ak, det Eneste Kjerligheden forlangte, og saa inderligt. Kunde Du være saa grusom mod ham, der i sit Indre er som et uendeligt Dyb af Veemod. Thi jo mere Overlegenhed, jo mere Veemod. Saa er det altid, saa er det allerede i Forholdet mellem Menneske og Menneske, hvad Menneskene i Almindelighed dog kun sjelden betænke, fordi de som oftest selv hige efter eller misunde Overlegenheden, ikke tænke sig i dens Sted. Den Overlegne forstaaer, og jo mere i Sandhed overlegen, jo mere bekymret i Ansvar forstaaer han, hvad der er den Andens Gavn, vil saa gjøre Alt for at gavne ham – og seer nu med Veemod, at den Anden hverken forstaaer sig selv eller ham. Og nu Han, Gud-Mennesket, o, hvad maa dog han have lidt, ikke blot eller snarere ikke just fra det Øieblik, da Ondskaben fik Magt over ham til at bespotte, hudstryge, mishandle ham, nei, i al den Tid, da han gik omkring og var Læreren. Uendelige Veemod, naar han, der kom for at frelse Alle, han, der, guddommeligt, slet ingen Bekymring havde for at skaffe sig Ære og Anseelse (o, Afsindighed og Gudsbespottelse!) men hver Dag, hver Time, hvert hans Livs Øieblik ene Tanke for de Andre – uendelige Veemod, naar han nu saae ud over Menneskenes Mængde, og saae alt Andet, kun ikke Troen eller Troens Forstaaelse, saae Nysgjerrigheden, som misforstaaer, Letsindigheden, som misforstaaer, Ustadigheden, Selvklogskaben, Indbildskheden, Fordomsfuldheden, kort lutter Misforstaaelse i Forhold til Den, der jo sandeligen ikke trængte til dem (o, Afsindighed og Gudsbespottelse!), men til hvem de Alle ubetinget trængte: Sandheden og Livet! Uendelige Veemod, at de Forvildede ikke paa Besørgelsens Dag vide, hvad der tjener til deres Fred – uendelige Veemod i Den, der selv er Besørgelsen og vilde bringe Freden! Hvilken Lidelse i Veemod, naar Han, han fæstede sit Blik – og paa hvem, paa den Enkelte, paa hver Enkelt, for at see, for hvis Skyld det da var han var kommet til Verden, og saae dette enkelte, forblindede, indskrænkede, syndige Menneske, der saa ikke engang vilde lade sig hjælpe! O, menneskelig talt er dette jo et afsindigt Misforhold: mellem et enkelt Menneske, der saa ikke engang vil lade sig hjælpe, og saa Ham! Intet Menneske kunde bære dette Misforhold; det kan kun Gud-Mennesket, ja intet Menneske kan gjøre sig Forestilling om dette Veemod.

* *
*

»Salig Den, som ikke forarges paa mig!« O, dersom Du kunde gjøre Dig en Forestilling om Hans Glæde over enhver Troende: da vilde Du frelst gaae Forargelsen forbi. Hans Glæde over den Troende er som et Menneskes over at blive forstaaet, ganske forstaaet af en Anden. Han er nemlig ikke som et Menneske, han

kan ikke forstaaes eller begribes, han maa troes; men i Troen tilhører Du ham ganske, og hans Glæde er stor som Dens, der fandt En, der forstod ham. Hvor stor var ikke Hans Glæde, da han prisede Peder salig: »salig est Du Simon Peder«, thi Peder troede – hvor stor var ikke hans Glæde, det kan Du jo see deraf, at han tre Gange spurgte Peder: elsker Du mig.

Denne Fremstillings Indhold i et kort Indbegreb

Som Begrebet »Tro« er en ganske eiendommelig christelig Bestemmelse, saaledes er igjen »Forargelse« en ganske eiendommelig christelig Bestemmelse, der forholder sig til Tro. Forargelsens Mulighed er Skilleveien, eller er som det at staae paa Skilleveien. Man svinger fra Forargelsens Mulighed enten til Forargelsen eller til Troen; men man kommer aldrig til Troen uden fra Forargelsens Mulighed.¹

1. I Skrifter af nogle Pseudonymer er viist, at man i den nyere Philosophi forvirrende har talt om Tvivl, hvor man skulde tale om Fortvivlelse. Derfor har man saa ikke kunnet styre eller magte Tvivlen hverken i Videnskaben eller i Livet. »Fortvivlelse« viser derimod strax til Rette, ved at føre Forholdet ind under Personlighedens Bestemmelse (den Enkelte), og ind under det Ethiske. Men som man saaledes forvirrende har talt om »Tvivl« istedetfor at tale om »Fortvivlelse«, saaledes har man ogsaa havt for Skik at bruge Kategorien »Tvivl«, hvor man skulde tale om »Forargelse.« Forholdet, Personlighedens Forhold til Christendommen er ikke: at tvivle eller at troe, men: at forarges eller at troe. Hele den moderne Philosophi er, baade ethisk og christelig, baseret paa en Letfærdighed. Istedetfor at afskrække og kalde til Orden ved at tale om at fortvivle og forarges, har den vinket og indbudt Menneskene til at blive indbildske, ved at tvivle og at have tvivlet. Den moderne Philosophi er, som abstrakt, svævende i det Metaphysiske Ubestemthed. Istedetfor nu at forklare dette om sig selv, og saa at henvise Menneskene (de enkelte Mennesker) til det Ethiske, det Religieuse, det Existentielle, har Philosophien givet det Skin af, at Menneskene kunne, som man ganske prosaisk siger, speculere sig ud af deres gode Skind og ind i det rene Skin.

(tilbage)

Forargelse forholder sig væsentlig til Sammensætningen af Gud og Menneske, eller til Gud-Mennesket. Speculationen har naturligviis meent at kunne »begribe« Gud-Mennesket – det kan man godt begribe; thi Speculationen tager Timelighedens, Samtidighedens, Virkelighedens Bestemmelse bort fra Gud-Mennesket. Overhovedet er det sørgeligt og forfærdeligt, at, hvad man ikke bruger for stærkt et Udtryk om, naar man siger, at det ikke er Andet end at gjøre Narrestreger og Nar af Folk, at det er blevet feteret som Dybsind. Nei, *Situationen* hører med til Gud-Mennesket, *Situationen* at et enkelt Menneske, som staaer ved Siden af Dig, er Gud-Mennesket. Gud-Mennesket er ikke Eenheden af Gud og Menneske; saadan Terminologi er dybsindig Øienforblindelse. Gud-Mennesket er Eenheden af Gud og et enkelt Menneske. At Menneskenes Slægt er eller skal være i Slægtskab med Gud, er gammelt Hedenskab; men at et enkelt Menneske er Gud, er Christendom, og dette enkelte Menneske er Gud-Mennesket. Der er hverken i Himlen eller paa Jorden eller i Afgrunden eller i den meest phantastiske Tænkning Forvildelser Mulighed af en, menneskelig talt, afsindigere Sammensætning. Saaledes viser det sig i Samtidighedens *Situation*; og til Gud-Mennesket er intet Forhold muligt uden begyndende med Samtidighedens *Situation*.¹

1. Herom maa jeg henvise til: »Kommer hid alle I, som arbeide og ere besværede«, *Standningen*.

(tilbage)

Forargelse i strengeste Forstand, Forargelse $\alpha\tau' \epsilon\chi\omicron\chi\eta\nu$ forholder sig altsaa til Gud-Mennesket, og har tvende Former. Den er enten i Retning af Høiheden, man forarges over, at et enkelt Menneske siger sig at være Gud, handler eller taler paa en Maade som forraader Gud (Dette afhandles under B). Eller Forargelse er i Retning af Ringheden, at Den, der er Gud, er dette ringe Menneske, lidende som et ringe Menneske (Dette afhandles under C). I første Form kommer Forargelsen saaledes, at jeg ingenlunde forarges over det ringe

Menneske, men over at han vil, jeg skal troe han er Gud. Og har jeg troet det, saa kommer Forargelsen fra den anden Side, at han skulde være Gud, han dette ringe, afmægtige Menneske, som, da det kommer til Stykket, slet Intet formaaer. I det ene Tilfælde gaaes der ud fra Bestemmelsen Menneske, og Forargelsen er over Bestemmelsen Gud; i det andet gaaes der ud fra Bestemmelsen Gud, og Forargelsen er over Bestemmelsen Menneske.

Gud-Mennesket er Paradoxet, absolut Paradoxet; derfor er det ganske sikkert, at Forstanden skal komme til at staae stille derpaa. Mærker et Menneske ikke Forargelsen i Retning af Høiheden, saa vil han opdage den i Retning af Ringheden. Det var ikke utænkeligt, at et Menneske med overveiende Phantasi og Følelse, en Repræsentant for den barnlige eller barnagtige Christendom (thi for et Barn er Forargelsen κατ' ἐξοχήν ikke til, og just derfor er Christendommen egentlig heller ikke til for Barnet) kunde gaae hen og mene, at han troede, at dette enkelte Menneske var Gud, uden at opdage Forargelsen. Det vil have sin Grund i, at en Saadan ikke har en udviklet Forestilling om Gud, men en barnlig eller barnagtig Phantasi om noget Overordentligt, noget uendelig høit Ophøiet, Helligt og Reent, en Forestilling om En, der saadan er større end alle Konger o. s. v., uden at deri just ligger Qvaliteten: Gud. Dette vil sige, en Saadan havde ingen Kategori, derfor lod det sig gjøre at mene, at han troede, et enkelt Menneske er Gud, uden at støde paa Forargelsen. Men dette samme Menneske vil saa støde an paa Ringheden.

Saaledes med Forargelsen; og saaledes er den ogsaa fremstillet i den hellige Skrift paa de Steder, hvor Christus selv advarer mod Forargelsen.

Men da er der i Skriften endnu Tale om en Forargelse paa Christus, hvis Mulighed er et historisk Forbigangent. Denne Forargelse forholder sig nemlig ikke til Christus som Christus, som Gud-Mennesket (dette er den væsentlige Forargelse, og dens tvende Former blive, saa længe Timeligheden bliver, saa længe til Troen afskaffes), men til ham som et slet og ret enkelt Menneske, der colliderer med et Bestaaende (Dette afhandles under A).

Fremstillingen

A

Den Forargelses Mulighed, der ikke forholder sig til Christus som Christus (Gud-Mennesket), men til ham som et slet og ret enkelt Menneske, der colliderer med et Bestaaende.

Den Forargelse, her er Tale om, er da en, som, for den Sags Skyld, Enhver kan blive Gjenstand for, naar han, den Enkelte, synes ikke at ville underkaste sig eller indordne sig under det Bestaaende. Men fordi en Enkelt ikke vil det, deraf følger ikke, at denne Enkelte siger sig at være Gud. Imidlertid seer man let, at her er en Quantiteten hen i Retning af at være mere end Menneske; og det er den, det Bestaaende er opmærksom paa. Er den Enkelte høiere end det Bestaaende? Ved dette Spørgsmaal eller rettere ved denne Protest vil det Bestaaende tvinge ham til enten at gaae tilbage igjen, eller til at udsige om sig selv, at han er mere end Menneske – og saa er Forargelsen der.

1) Matth. XV, 1-12. – Da kom Skriftkloge og Pharisæer af Jerusalem til Jesum og sagde: (2) Hvi overtræde dine Disciple de Gamles Vedtægt? thi de toe ikke deres Hænder, idet de æde Brød. (3) Men han svarede og sagde til dem: hvi overtræde og I Guds Bud for Eders Vedtægts Skyld? (4) Thi Gud haver budet, sigende: ær Fader og Moder; og hvo som bander Fader og Moder, skal visselig døe. (5) Men I sige: hvo som siger til Fader eller Moder: det, hvormed jeg kunde hjulpet Dig, er en Gave, han behøver ikke at ære sin Fader eller sin Moder. (6) Saaledes have I tilintetgjort Guds Bud for Eders Vedtægts Skyld. (7) I Øienskalke! Esaias spaaede retteligen om Eder, da han sagde: (8) Dette Folk holder sig nær til mig med sin Mund, og ærer mig med Læberne; men deres Hjerter er langt fra mig. (9) Men de dyrke mig forgjeves, idet de lære saadanne Lærdomme, som ere Menneskers Bud. (10) Og han kaldte Folket til sig og sagde til dem: hører til og forstaaer! (11) Ikke det, som indkommer i Munden, gjør Mennesket ureent, men det, som udgaaer af Munden, dette gjør Mennesket ureent. (12) Da gik hans Disciple frem og sagde til ham: veed du, at Pharisæerne have *forarget sig*, der de hørte den Tale?

Det følger naturligviis af sig selv, at Christus altid er Gud-Mennesket. Men her er jo en historisk Situation, og Forargelsen, som her er Tale om, er ikke i Retning af Gud-Mennesket, hverken over at han som enkelt Menneske udgiver sig for Gud, eller over at han, der er Gud, er det ringe Menneske. Christus er her i almindeligere Forstand en Lærer, en Gudfrygtighedens, en Inderlighedens Lærer, der med Oprindelighed (uden at her i denne Forbindelse er Tale om, at hans Fordring er at ville være Gud) driver paa Inderligheden

i Modsætning til al tom Udvorteshed, en Lærer der forvandler Udvorteshed til Inderlighed. Denne er Collisionen, en Collision, der forekommer atter og atter i Christenheden, den er, for kort at betegne den, Pietismens Collision med det Bestaaende. Pharisæerne og de Skriftkloge træde nemlig op som Repræsentanter for det Bestaaende, hvilket just ved deres Spidsfindighed og Kløgt var blevet en tom, ja, en ugudelig Udvorteshed.

Imidlertid trodsede den Gang og trodser altid det Bestaaende paa at være det Objektive, høiere end enhver Enkelt, Subjektiviteten. I det Øieblik nu en Enkelt ikke vil indordne sig under dette Bestaaende, eller vel endog protesterer dette som det Sande, ja sigter det som Usandhed, medens han derimod udsiger om sig at være i Sandheden, og om Sandheden, at den netop ligger i Inderligheden: saa er Collisionen der. Det Bestaaende opkaster ganske rigtigt det Spørgsmaal: hvad bilder da denne Enkelte sig ind at være, bilder han sig maaskee ind, at han er Gud, eller at han har et umiddelbart Forhold til Gud, eller dog at han er mere end Menneske?

Her er saa Forargelsen, og man seer let, at den ganske rigtigt sigter efter det at ville være mere end Menneske. Imidlertid er her endnu et stort Spatium for Relativiteter og Qvantiteren betræffende det at være noget Usædvanligt, Overordentligt o. s. v., uden just at gjøre Fordring paa at være Gud. Men det gaaer vistnok mange Mennesker saaledes, at deres Forestilling om Christus ender ved, at han har været noget saadan ganske mageløst Overordentligt, næstendeels Guddommeligt. De vilde nu vistnok alligevel have forargedes paa ham, dersom de havde levet samtidigen med ham; men det undgaaer dem dog, at Forargelsen sensu strictissimo forholder sig til Gud-Mennesket, der ikke i en ubestemt Qvantiteren ligesom føler sig for, hvor høit han kan anslaae sig selv, men kvalitativt bestemmer det, at han er Gud – og fordrer *Tilbedelse*.

Dette er den væsentlige Forargelse, om hvilken forøvrigt her ikke er Tale; men det er ganske vist, at man ogsaa forarges paa Enhver, der paa nogen Maade giver eller synes at give sig Mine af at ville være mere end Menneske. Man forarges paa ham; dog maa dette ikke misforstaaes, som var det altid ham, der gav sig Mine af at være mere end Menneske, det ligger ofte i, at Modparten er løbet fast i det Bestaaende. Hver Gang et Sandheds Vidne gjør Sandheden til Inderlighed (og dette er Sandheds Vidnernes væsentlige Forretning); hver Gang et Geni primitivt inderliggjør det Sande: saa vil det Bestaaende ogsaa forarges paa ham.

Man behøver kun at kjende lidt til Menneske-Slægten, for at vide, at dette er saa, og kun lidt til den nyeste Philosophi for at vide, at dette ogsaa vil skee i vor Tid. Hvorfor har Hegel gjort Samvittigheden og Samvittigheds-Forholdet i den Enkelte til »en Form af det Onde« (jvf. Rechts-Philosophie), hvorfor, fordi han forgudede det Bestaaende. Men jo mere man forguder det Bestaaende, desto naturligere den Conclusion: ergo er Den, som underkjender eller opsætter sig mod dette Guddommelige, det Bestaaende, ergo maa han jo noget nær bilde sig ind, at han er Gud. Det er maaskee ingenlunde ham (og er det i Sandhed et Sandheds-Vidne, er det da vist nok, at det ikke er ham), der udsiger noget blasphemisk om sig selv. Nei, Blasphemien er egentlig en Projektion fra den Ugudelighed, med hvilken man venerer det Bestaaende som det Guddommelige, et akustisk Bedrag, foranlediget ved, at det Bestaaende taust ved sig selv siger sig selv at være det Guddommelige, og nu ved Sandheds-Vidnet faaer dette at høre, men hører det, som var det ham, der sagde sig at være mere end Menneske.

Men at det Bestaaende er blevet noget Guddommeligt, ansees for det Guddommelige, er et Falsum, tilveiebragt ved Hjælp af at ignorere sin egen Herkomst. Naar en Borgerlig er blevet Adelsmand, saa gjør han gjerne alle mulige Anstrengelser for at faae sit vita ante acta i Glemsel. Saaledes med det Bestaaende. Det Bestaaende begyndte ogsaa med hiin Collision mellem den Enkelte og et Bestaaende, begyndte med Guds-Forholdet i den Enkelte; men nu skal det være glemt, Broen hugget af, det Bestaaende guddommeliggjort.

Og besynderligt nok, denne det Bestaaendes Guddommeliggjørelse er just den stadige Opstand, det idelige Oprør mod Gud. Han vil nemlig (og det kan man endda ikke fortænke ham i) være med, have en lille Smule Haand i Hanke med Verdens-Udviklingen, eller han vil holde Slægten i Udvikling. Det Bestaaendes Guddommeliggjørelse derimod er det dvaske, verdslige menneskelige Sinds selvbehagelige Opfindelse, der vil slaae sig til Ro og bilde sig ind, at nu er der idel Fred og Tryghed, nu har vi naaet det Høieste. Og saa, saa kommer en enkelt En, en Peer Næsvis, og bilder sig ind, at han skulde være høiere end det Bestaaende. Dog nei, det er ikke sagt, at han bilder sig det ind, men det kunde jo nok være muligt, at han var den »Bremse«, som det Bestaaende behøvede for ikke at falde i Søvn, eller for ikke, hvad endnu værre er, at henfalde til Selvforgudelse. Hvert Menneske skal leve i Frygt og Bæven, og saaledes skal ogsaa intet Bestaaende være fritaget for Frygt og Bæven. Frygt og Bæven betyder, at man er i Vorden; og hvert enkelt Menneske, Slægten ligesaa, er og skal være sig bevidst at være i Vorden. Og Frygt og Bæven betyder, at der er en Gud til, hvad intet Menneske og intet Bestaaende noget Øieblik tør glemme.

Saaledes var nu Jødedommen paa Christi Tid netop ved Pharisæerne og de Skriftkloge blevet et selvbehageligt, sig selv forgudende Bestaaende. Der var indtraadt en fuldkommen Commensurabilitet mellem det Udvortes og det Indvortes, saa fuldkommen, at det Indvortes var gaaet ud. Just derpaa kjender man, at et Bestaaende er ifærd med at forgude sig selv, paa denne Commensurabilitet og Congruents. Alt

hvad der kunde erindre om den stridende Sandhed, det er afskaffet, Noget man nu er ikke langt fra at finde latterligt – nu har Sandheden seiret, den Sandhed, som een Gang var stridende, nu er den det Bestaaende. At være i Sandheden, og jo mere man er i Sandheden, kan nu ikke mere betyde at skulle lide og i samme Grad mere: nei, her er Congruents, jo mere man er af Sandheden, jo mere æret og anset bliver man. Ah! Nu er det rigtigt, nu er det Bestaaende guddommeliggjort – dersom nu Christus kom til Verden, saa blev han først Professor, og avancerede saa mere og mere, alt eftersom det blev tydeligere, at han var i Sandheden.

Af den Mening have aabenbart ogsaa Pharisæerne og de Skriftkloge været. At Fromhed og Guds frygt skulde lide i Verden, det var noget Antiqueret, der var jo nu Congruents: jo mere from og gudfrygtig, jo mere anset. Og for at Ingen skulde bedrage, og det maaskee skulde hedde, at han i sit Inderste, skjult, var from, saa var der (og dette er vistnok blevet anført som et Beviis paa det Bestaaendes Alvor) der var ligesom Examina, Fromheden underkastedes, Alt var commensurabelt. Man havde en Mistanke til Alt, hvad der vilde holde sig skjult i Inderligheden, at det nok turde være Løgn – og det kan man maaskee have megen Ret i; men man havde ogsaa aldeles afskaffet, at Kjendetegnet paa den sande Fromhed, naar den ikke holder sig skjult, just er, at den lider Ondt i Verden. Ja, som sagt, med samme Bravour som en nybagt Adelsmand kan glemme, at han igaar var Borger, med samme Bravour kan et Bestaaende glemme sin Herkomst. Og som det enkelte Menneske kan aspirere at blive Noget, saaledes er dette det Noget Generationen aspirerer til, den vil danne det Bestaaende, afskaffe Gud, i Menneske-Frygt cujonere den Enkelte ind i et Musehul – men det vil Gud ikke, og han bruger lige den modsatte Taktik, han bruger den Enkelte til at pirre det Bestaaende ud af Selvbehageligheden.

Naar Commensurabiliteten og Congruentsen er indtraadt, og det Bestaaende guddommeliggjort, saa er al Frygt og Bæven afskaffet. At leve, især at være Noget i et saadant Bestaaende, er en Fortsættelse af eller endnu tryggere end at leve under sin Moders Skjørt, i den Grad kan man beregne Sandsynligheden og blødgigt fritage sig for enhver end den mindste af den Art Afgjørelse, i hvilken »den Enkelte« smerter sig; thi man er ingen Enkelt, o, langt fra, man er tryllet ind i Sandsynlighedens Tilforlideligheder med det sikke Avancements henrivende Udsigt lige ind i Evigheden – Evigheden maa jo dømmes som det Bestaaende dømte, der var det Guddommelige. »Hvad vil Du«, siger det Bestaaende til den Enkelte, »plage og martre Dig selv med Idealitetens uhyre Maalestok, henvend Dig til det Bestaaende, slut Dig til det Bestaaende, her er Maalestokken. Er Du Student, saa kan Du være sikker paa, at Professoren er Maalestokken og Sandheden; er Du Præst, saa er Biskoppen Veien og Livet; er Du Skriver, er Justitsraaden Maalet. Ne quid nimis! Det Bestaaende er det Fornuftige, og Du lykkelig, om Du indtager den Dig anviste Relativitet – og forresten lader Collegierne, Consistorium eller hvem det nu er sørge for« – »min Salighed?« »Ih ja vist; og er der endeligen Noget i Veien med Dig i den Henseende, kan Du ikke lade Dig nøie med, som alle de Andre, naar engang Din Tid er kommet, vel indpakket og emballeret at gaae med i en af de store Forsendinger, som det Bestaaende under sit Segl og under Adressen »den evige Salighed« expederer ind i Evigheden, sikkert at blive fuldkommen lige saa vel modtagen og lige saa salig som »alle de Andre«, kort kan Du ikke lade Dig nøie med en saa betryggende Sikkerhed og Caution som den, at det Bestaaende indestaaer Dig for Din Salighed hisset: nu vel, saa behold det hos Dig selv, det har det Bestaaende ikke Noget imod; naar Du tier bomstille dermed, skal Du alligevel have det lige saa godt som de Andre.«

Det Bestaaendes Guddommeliggjørelse er Alts Verdsliggjørelse. Det Bestaaende kan have fuld Ret i, at hvad det Verdslige angaaer, skal man slutte sig til det Bestaaende, nøies med den Relativitet o. s. v. Men tilsidst verdsliggjør man ogsaa Guds-Forholdet, vil at det skal congruere med en vis Relativitet, ikke være noget væsentlig Forskjelligt fra Ens Stilling i Livet o. s. v. – istedetfor, at dette skal være hvert enkelt Menneske det Absolute, og dette den Enkeltes Guds-Forhold just Det, der skal gjøre ethvert Bestaaende svævende, at Gud, hvad Øieblik han vil, blot han trykker paa en Enkelt, i hans Guds-Forhold strax har et Vidne, en Angiver, en Spion eller hvad man nu vil kalde det, En der i ubetinget Lydighed og ved ubetinget Lydighed, ved at forfølges, lide, døe, gjør det Bestaaende svævende.

Idet nu en Enkelt beraaber sig paa sit Guds-Forhold lige over for et Bestaaende, der har guddommeliggjort sig selv, seer det jo ud som gjorde han sig til mere end Menneske. Han gjør det imidlertid ingenlunde; thi han indrømmer jo, at ethvert Menneske, ubetinget ethvert Menneske har og skal have for sit Vedkommende det samme Forhold til Gud. Saa lidet som Den, der siger sig at være forelsket, dermed nægter nogen Anden at være det: endnu mindre nægter en saadan Enkelt de Andre, men som Enkelte, at have Guds-Forholdet. Dog dette vil det Bestaaende ikke vide af, at det skulde bestaae af noget saa løst Noget som en Samling af Millioner Enkelte, der hver især have sit Guds-Forhold. Det Bestaaende vil være et Hele, der Intet kjender over sig, men under sig har hver Enkelt, og dømmes hver Enkelt, der indordner sig i det Bestaaende. Og hiin Enkelte, der dog nok foredrager den ydmygste, men ogsaa den humaneste Lære om det at være Menneske, vil saa det Bestaaende forskrække ved at paadutte ham, at han forskylder en Blasphemi.

Saaledes med Pharisæerne, der forargedes paa Christus, fordi han gjorde Fromhed til den absolute Inderlighed, ikke ligefrem commensurabel for det Udvortes (snarere omvendt, kjendelig paa Lidelsen), og i ethvert Tilfælde ikke fuldendende sig i en ligefrem Relativitet. Den hele Bygning af Bestemmelser og Relativiteter, denne Fromhedens ligefremme Kjendelighed paa Ære og Anseelse, Magt og Indflydelse, denne Objektivitet som Pharisæerne og de Skriftkloge vel have kaldt den, stødte Christus til ved at gjøre Guds frygt og Fromhed til Inderlighed. Fuldt forvissede om at have Ret, og formodentlig forud sikre paa, at Christus

skulde maatte give tabt, forelægge de ham det Spørgsmaal, hvorfor hans Disciple overtraadte de Gamles Vedtægt. Saaledes gaaer det altid, naar et Bestaaende har drevet det til at forgude sig selv, saa bliver tilsidst Skik og Brug Troes-Artikler, Alt bliver saadan lige vigtigt; eller Vedtægter, Skik og Brug bliver det Vigtige. Den Enkelte føler og erkjender ikke, at han og saaledes hver Enkelt har et Guds-Forhold, som for ham skal have absolut Betydning, nei Guds-Forholdet afskaffes, Skik og Brug, Vedtægter og Deslige forgudes. Men den Art Guds-Frygt er netop Foragt for Gud, den frygter jo ikke Gud, den frygter Mennesker. Derfor svarer Christus og Pharisæerne: hvi overtræde I Guds Bud for Eders Vedtægters Skyld. Saa hellige vare nemlig Pharisæerne og de Skriftkloge blevne, og saa hellige blive Menneskene altid, naar man forguder det Bestaaende, at deres Gudsdyrkelse er at gjøre Nar af Gud: under Skin af at dyrke og tilbede Gud, dyrke og tilbede de deres egne Paafund, enten i selvbehagelig Glæde, som de der selv ere Opfinderne, eller i Menneske-Frygt.

Men, som sagt, Den der underkjender et saadant Bestaaende, han bliver af det betragtet som En, der gjør sig til mere end Menneske, og man forarges paa ham, om han dog egentligen kun gjør Gud til Gud og sig til Menneske.

2) *Matth. XVII, 24-27.* – »Men der de kom til Capernaum, gik de, som oppebar Skattens Penninge, til Peder og sagde: betaler Eders Mester ikke Skattens Penninge? (25) Han sagde: jo. Og der han kom ind i Huset, forekom Jesus ham og sagde: hvad tykkes Dig, Simon? af hvem tage Konger paa Jorden Told eller Skat? af deres egne Børn eller af Fremmede? (26) Peder siger til ham: af Fremmede. Jesus sagde til ham, saa ere jo Børnene frie. (27) Men paa det vi ikke skulle forarge dem, gik hen til Havet, kast en Krog og tag den første Fisk, som kommer op; og naar Du aabner dens Mund, skal Du finde en Stater; tag denne og giv dem den for Dig og for mig.«

Collisionen er her igjen den samme, den Enkelte med det Bestaaende. Det, der vilde forarge dem, vilde være, at den Enkelte vilde unddrage sig fra sit Forhold til det Bestaaende. Det maa bestandigt erindres, at paa intet af Stederne, hverken her i det 17de eller i det 15de Capitel, er Forargelsens Mulighed i Forhold til Christus qva Gud-Mennesket. Spørgsmaalet er jo saaledes ikke her, om han er Gud-Mennesket, Situationen ikke, om han nu anseer sig at være hvad han udgiver sig for, Gud-Mennesket, thi saaledes fremstilles han ikke her. Spørgsmaalet er, om han, dette enkelte Menneske, vil anerkjende det Bestaaende ved at betale Skatten.

Da det at betale Skat er en ligegyldig Udvorteshed, saa underordner Christus sig, og forebygger Forargelsen. Noget Andet var det i Forhold til en Udvorteshed, der frækt vilde være Fromhed. Havde Christus ikke givet efter, saa vilde han ogsaa have vakt deres Forargelse, og Grunden vilde ganske rigtigt have været, at en Enkelt ved at unddrage sig det Bestaaende synes at gjøre sig til mere end Menneske, uden at dog, for atter at gjentage, deraf just følger, at han kvalitativt bestemmer sig at være Gud.

Forøvrigt er i denne Fortælling det Mærkelige, at Christus, der her blot er det enkelte Menneske i Collision med et Bestaaende, for at undgaae denne Forargelse sætter den egentlige Forargelse. Han betaler rigtignok Skatten, men ved et Mirakel skaffer han Penningen, c: han viser sig at være Gud-Mennesket. Det at lade være at betale Skatten er at gjøre Forargelsen mulig i Forhold til ham, det enkelte Menneske; men Maaden, paa hvilken han skaffer Penningen, sætter den væsentlige Forargelses Mulighed i Retning af ham som Gud-Mennesket.

Vi gaae nu over til den egentlige Forargelse, som forholder sig til Gud-Mennesket. Muligheden af den Forargelse i Forhold til Christus, om hvilken vi have talt, er et historisk Forsvindende, forsvundet med hans Død, var kun for de Samtidige i Forhold til ham dette enkelte Menneske. Forargelsens Mulighed derimod i Forhold til Christus qva Gud-Mennesket vil vedvare indtil Dagenes Ende. Tages Muligheden af denne Forargelse bort, saa betyder det, at Christus ogsaa er taget bort, at han er gjort til noget Andet end han er, Forargelsens Tegn og Troens Gjenstand.

B

Den væsentlige Forargelses Mulighed i Retning af Høiheden, at et enkelt Menneske taler eller handler som var han Gud, siger sig selv at være Gud, altsaa i Retning af Bestemmelsen Gud i Sammensætningen Gud-Mennesket.

1) *Matth. XI.*, 6. (Parallelstedet *Luc. VII.* 23.) Johannes den Døber har fra Fængslet sendt Bud til Christus for at spørge ham, om han er Den, som skal komme, eller de skulle vente en Anden. (V. 4). Og Jesus svarede og sagde til dem: gaaer hen og forkynder Johannes de Ting, som I høre og see: (5) Blinde see og Halte gaae, Spedalske renses og Døve høre, Døde staae op og Evangelium prædikes for Fattige, (6) og salig er den, som ikke *forarges* paa mig.

Christus svarer altsaa ikke *ligefrem*, han siger ikke: siger Johannes, jeg er den Forventede. Han fordrer nemlig Troen, og kan derfor ikke give en *Fraværende* ligefrem Meddelelse. En *Tilstedeværende* kunde han vel sige det ligefrem til, fordi den *Tilstedeværende* ved at see den Talende, dette enkelte Menneske, ved denne Modsigelse dog ikke fik en *ligefrem* Meddelelse, da Modsigelsen er mellem hvad der siges og hvad der sees, ɔ: hvo den Talende efter Udseende at dømmes er. Dog dette skal udførligt blive oplyst paa sit Sted.

Fremdeles. Dersom det i Sandhed havde været Tilfældet, som Christenheden i mange Tider har havt for Skik at indbilde sig, at det dog *ligefrem* var til at see, at Christus var den, han sagde sig at være, hvorfor saa et saa besynderligt Svar; saa havde det jo været langt simplere og mere ligefrem, at Christus havde gjort som man bærer sig ad i Prædike-Foredraget, havde sagt til Udsendingene: betragter mig, saa seer I jo, at jeg er Gud. Men forsøg det! Nei, det simpleste Middel til at gjøre en Ende paa alt dette sentimentale Hedenskab, der i Christenheden kaldes Christendom, er ganske simpelt at anbringe det i Samtidighedens Situation.

Videre. Christi Svar indeholder in contento det, som ellers pleier at opføres under Navn af »Beviser for Christendommens Sandhed«, dog undtaget Beviset af Spaadømmene. Men i denne Henseende var jo Johannes selv Repræsentanten, der dog vel, hvis ellers Nogen, ved Hjælp af Spaadømmenes Beviis maatte være bragt Forvisningen om, at Christus var den Forventede, saa nær som muligt; men mærkeligt nok, den sidste Prophet, og som Saadan dog vel i den størst mulige Rapport til Prophetien, Forløberen er ved dette Beviis ikke bragt længere end til at blive opmærksom – og spørge. Altsaa undtaget Beviset af Spaadømmene ere de øvrige Beviser for Christendommens Sandhed indeholdte i Christi Svar. Han hentyder paa Undergjæringerne (Halte gaae, Blinde see o. s. v.) og paa Læren selv (Evangelium prædikes for de Fattige): og derpaa tilføier han, mærkeligt nok, han tilføier: »salig Den, som ikke forarges paa mig«. – See, i Christenheden har man havt anderledes for Skik. Der har man skrevet disse uhyre Folianter, som udvikle Beviserne for Christendommens Sandhed. Bag disse, Beviserne og Folianterne, er man selv fuldkommen overbeviist og sikker mod alle Angreb; thi Beviset og Foliante ender bestandigt med: ergo var Christus Den, han sagde sig at være; det er ved Hjælp af Beviserne saa vist som 2 og 2 er 4, og saa let som Fod i Hose; paa dette uimodsigelige ergo, som *ligefrem* gjør Sagen klar, trodser Docenten og Præsten, og Missionairen gaaer tillidsfuld ud for at omvende Hedninger ved Hjælp af dette ergo. Og derimod Christus! Han siger ikke: ergo er jeg den Forventede; han siger, efterat have beraabt sig paa Beviserne siger han: salig Den, som ikke forarges paa mig, det er, han gjør det selv aabenbart, at der i Forhold til ham ikke kan være Tale om nogen Bevisen, at man ikke ved Hjælp af Beviser kommer til ham, at der ingen *ligefrem* Overgang er til det at blive Christen, at Beviserne i Maximum kunne tjene til at gjøre et Menneske opmærksomt, at han nu saaledes gjort opmærksom kan komme paa det Punkt: om han vil troe eller han vil forarges. Thi Beviserne ere endnu det Tvetydige, er den raisonerende Forstands pro et contra, der derfor igjen kan bruges contra et pro; først i Valget bliver Hjertet aabenbart (og derfor var det jo Christus var kommet til Verden, for at gjøre Hjerternes Tanker aabenbare), om et Menneske vil troe, eller vil forarges. See, en theologisk Professor, der, med Benyttelse af Alt hvad der tidligere var skrevet derom, havde skrevet et nyt Værk om Beviserne for Christendommens Sandhed, han vilde føle sig fornærmet, om En ikke vilde indrømme, at nu var det beviist: og Christus selv derimod, han siger ikke mere end at Beviserne kunne føre En – ikke til Troen, o langt fra (saa var det jo overflødig at tilføie salig Den, som ikke forarges), men til det Punkt, hvor Troen kan blive til, hjælpe En til at blive opmærksom og for saavidt hjælpe til, at man kommer ind i den dialektiske Spænding, af hvilken Troen bryder frem: vil Du troe, eller vil Du forarges.

Hvor ligger nu Forargelsens Mulighed? Den er Miraklet; og Miraklet er Beviset; og af Miraklet har man villet *ligefrem* bevise Christendommens Sandhed! Det forstaaer sig, den ligefremme Bevisen maa saa, hvad den jo ogsaa gjør, passe paa at komme betydeligt bagefter, derved rigtignok igjen indirecte forraadende, hvad den, liig Andet, der kommer bagefter, duer til; thi i Samtidighedens Situation er det en Umulighed ligefrem at bevise. Lad os ikke snakke i Taaget, lad os ikke, vidende om, hvo Christus er (hvis man ellers kan være *vidende* derom), eller dog indbildende os, at vi ere det, kommende 1800 Aar bagefter, betragte Miraklet og saa – blive overbeviste. Hvilket Dyb af Nonsens! Naar vi veed, hvo Christus er, hvor kan saa Beviset siges at bevise os det! Og desuden er Forholdet jo slet ikke dette, som der da ogsaa er visse Ting, hvorom det gjælder, at den, der kommer bagefter, lige saa gjerne kan gaae hjem og lægge sig, hvilket især gjælder om det Overordentlige. Skal der være Mening i, at Miraklet beviser, hvo Christus er, saa maa vi jo begynde med, at vi ikke veed, hvo han er, altsaa i Samtidighedens Situation med et enkelt Menneske, der er som andre Mennesker, paa hvem der ikke *ligefrem* er Noget at see, et enkelt Menneske, der saa gjør Miraklet og siger sig selv at gjøre Miraklet. Hvad vil dette sige? Det vil sige, at dette enkelte Menneske gjør sig til mere end Menneske, gjør sig noget nær til Gud: er dette ikke forargeligt? Du seer noget Uforklarligt, Mirakuløst (mere heller ikke), han selv siger, at det er et Mirakel – og Du seer for Dine Øine et enkelt Menneske. Miraklet kan Intet bevise; thi troer Du ikke, at han er Den, han siger sig at være, saa benægter Du Miraklet.

Miraklet kan gjøre opmærksom – nu er Du i Spændingen, og det beroer paa hvad Du vælger, Forargelsen eller Troen, det er Dit Hjerte, som skal blive aabenbart.

Modsigelsen, i hvilken Forargelsens Mulighed ligger, er den at være et enkelt Menneske, et ringe Menneske – og saa at handle i Retning af at være Gud. Agt blot paa Samtidighedens Situation; og agter Du ikke paa den, saa lyver Du Dig ind i et Bedrag. Men Sagen er den, man har i Christenheden kun et phantastisk Billede af Christus, en phantastisk Guds-Skikkelse, svarende ligefrem til det at gjøre Miraklet. Men dette er Usandhed, saaledes har Christus aldrig seet ud. Christenhedens Christendom er Phantasteri i begge Retninger, baade i Retning af Miraklet og i Retning af Christus. I Samtidighedens Situation er Du stillet mellem dette Uforklarlige (uden at dog deraf ligefrem følger, at det er et Mirakel) og saa et enkelt Menneske, som Andre at see til – og det er ham, som gjør det.

Forargelsens Mulighed er ikke til at undgaae, Du skal igjennem den, Du kan kun paa een Maade frelses fra den: ved at troe. Derfor siger Christus: salig Den, som ikke forarges paa mig. Det var dengang ikke saa let som det indtil Væmmelse senere er blevet det i Christenhedens Løgnagtighed, med strax man hørte om at Blinde fik Synet igjen og Døde Livet, strax at være overbeviist om, hvo Christus var. Nei, dengang var det den frygteligste Afgjørelse for et Menneske at blive troende. O, rædsomme Modsætning, o, Afskyelighed: denne travle Christendom, som har kunnet bevise og bevise Christendommens Sandhed; disse Tusinder og Tusinder, som have troet – i Kraft af Beviserne: og saa Jesus Christus, Troens Stifter og Fuldender, som, pegende paa Beviserne, der dog vel maatte have virket stærkest den Gang de skeete, dog tilføier: »salig Den, som ikke forarges paa mig«, det er, han beraaber sig saaledes paa Beviserne, at han nægter dem at være Veien til ham. Det er som vilde han sige til Johannes's Disciple, at disse skulde sige det til Johannes, hvad der saaledes siges til os Alle: ad Bevisernes Vei kommer Ingen til mig; agt paa dem, at Du maa blive opmærksom – og saa, ja salig Den, som ikke forarges paa mig.

O, rædsomme Modsætning, o Afskyelighed: denne Indbildskhed og Dumhed, med hvilken man har trodset paa Beviserne og forraadt Christendommen – og saa den Herre Jesus Christus, der, ogsaa her lidende, vel hentyder til Beviserne, men saa, næsten bedende for den Enkelte, tilføier: salig Den, som ikke forarges. O, Lidelsernes Hemmelighed, at maatte være Forargelsens Tegn for at kunne være Troens Gjenstand! Saa bekymret gik han paa Jorden, han der af Kjerlighed kom til Jorden; ak, han forstod, som intet Menneske forstod eller kan forstaae det, hvor uendelig vanskelig det er at blive Christen. Mon han glædes ved, at man paa den letsindigste Maade indbilder Tusinder og Tusinder, at de ere Christne!

2) *Joh. VI. 61.* – Christus siger om sig selv, at han er det levende Brød, »om Nogen æder af dette Brød, han skal leve« (51). Da kivedes Jøderne indbyrdes og sagde: hvorledes kan denne give os sit Kjød at æde? (52). Derfor sagde Jesus til dem: sandelig, sandelig siger jeg Eder: dersom I ikke æde Menneskenes Søns Kjød og drikke hans Blod, have I ikke Livet i Eder (53). 54. 55. 56. 57. Selv mange af hans Disciple, der de det hørte, sagde: denne er en haard Tale, hvo kan høre ham? (60), saa Jesus, der han vidste ved sig selv, at hans Disciple knurrede over dette, sagde til dem: *forarger* dette Eder? (61) 62. Og af V.66 sees, at fra den Tid traadte mange af hans Disciple tilbage og vandrede ikke mere med ham.

Altsaa efter den Maalestok forargede disse Ord dengang, at selv Disciple, mange Disciple faldt fra. Nu, i Christenheden, forarge de ikke mere. Ja, det forstaaer sig, den sande Christen forarge de ikke, thi han troer. Men for at være blevet troende, maa han have passeret Forargelsens Mulighed forbi, og den er det, der er afskaffet i Christenheden. Man sætter nu disse Ord i Forbindelse med Nadveren, man har udviklet en Lære om Christi Legemes Ubiquitet; og ved det man i Christenheden har en phantastisk Christus-Skikkelse, saa er alt Dette hverken ubegribeligt eller paa nogen Maade indeholdende Forargelsens Mulighed.

Men Christenhedens Phantasterier maae vi nu engang slaae en Streg over. Vi gaae til Samtidighedens Situation.

Altsaa et enkelt Menneske, at see til som alle andre, han taler saaledes om sig selv! Hvad Under vel, at man forargedes, at de splittedes ad og gik hver til Sit, forargede, mange af Disciplene med. Og som hiint veemodige Ord »salig Den, som ikke forarges paa mig«, saa følger ogsaa her et lignende, idet Christus siger til de Tolv: monne og I ville gaae bort? (67). Ak, thi Christus forstod det selv, som intet Menneske kan forstaae det, hvor vanskelig det er at blive Troende. Lidende er han ogsaa her; han vil frelse Alle – men for at frelses maae de gjennem Forargelsens Mulighed, o, og det er som kom han, fordi Alle forarges paa ham, næsten til at staae ene, han, Frelseren, der vil frelse Alle! Lidelsers Hemmelighed, som intet Menneske kan fatte dem eller den: selv at være Forargelsens Tegn for at være Troens Gjenstand! Og derfor er det saa bevæget dette Ord: monne og I ville gaae bort; det er saa lidende, næsten som vilde han sige: skal jeg da, jeg som kom for at frelse Alle, jeg, hvis Kjerlighed intet, intet Menneske fatter: skal jeg være bragt dertil, at der var slet Ingen, jeg blev til Frelse for. O, at staae med aabne Arme og sige »kommer hid!« – og at saa Alle flye, ja ikke blot flye, men flye forargede! O, at være Verdens Frelser! Og derfor gjenlyder denne Liden i det Glædens Ord til Peder: salig est Du, Simon, Jonas's Søn.

Men nu til Stedet selv for at vise, at Forargelsen er i Retning af Høiheden; dette blot atter erindret, at den historiske Beretning om, hvilken Forargelse Ordene vakte, maa være den sikke Borgen for, at de samme Ord i samme Situation væsentligen ville vække samme Forargelse. Det er i Samtidighedens Situation med et enkelt Menneske, et Menneske som andre – og han taler om sig selv paa en saadan Maade! Han bestemmer sig selv saaledes overmenneskelig aandelig, at han taler om at æde hans Kjød og drikke hans Blod, saa phantastisk som muligt i Retning af en guddommeligt Egenskab: Allestedsnærværelse, og dog anden Gang saa paradokt som muligt, at det er hans Kjød og Blod; han siger, at kun Den, der æder hans Legeme og drikker hans Blod, vil han opreise paa den yderste Dag – dog vel i de meest afgjørende Udtryk at bestemme sig som Gud. Han siger, han er det Brød, som kommer ned fra Himlen – atter et afgjørende Udtryk i Retning af det Guddommelige. Og da han vidste, at hans Disciple knurrede over dette, og fandt det en haard Tale, siger han: »forarger dette Eder«, og tilføier saa det endnu stærkere: »hvad om I da faae at see, at Menneskens Søn farer op, hvor han var før«. Altsaa han, saa langt fra at give efter eller slaae af, ligefrem gjør sig til noget fra det at være Menneske aldeles Forskjelligt, gjør sig til det Guddommelige – han, et enkelt Menneske.

Ja, naar man lever hen beruset i Indbildninger, naar man lader Phantasien danne en phantastisk Skikkelse af Christus, til hvilken man selv forholder sig paa Phantasi-Anskuelsens Afstand: ja, saa mærker man maaskee ikke Forargelsen. Men i Virkeligheden, i Sandheden, ɔ: i Samtidighedens Situation med hiint enkelte Menneske, hvis Herkomst man veed Beskeed om, hvem man kjender fra Gaden o. s. v. – skulde virkeligen Nogen ville falde paa at nægte, at her er Forargelsens Mulighed kun til at undgaae paa een eneste Maade, ved at troe. Men Den, som troer, han har for at komme til at troe maattet passere Forargelsens Mulighed.

Tillæg

Disse tvende Steder ere de eneste, hvor Forargelsens Mulighed i Retning af Høiheden udtrykkelig nævnes. Men som den, hvad der ligger i Sagen selv, har været tilstede i ethvert Øieblik, hvor han (Gud-Mennesket), han dette enkelte Menneske taledede eller handlede i Retning af Bestemmelsen Gud: saaledes er den ogsaa ofte nok ellers antydet i den hellige Skrift. Fremstillingen gjør forøvrigt aldeles ingen Fordring paa at optælle alle Steder, en exegetisk Fortjeneste der her vilde være aldeles overflødig og maaskee endog forvirrende, for saavidt den gav det Udseende af, at Forargelsens Mulighed blot de og de Gange havde været tilstede, istedetfor at den er det i ethvert Øieblik. – Saaledes *Matth.IX. 4* (Fortællingen om den Værkbrudne), naar der Christus siger til Pharisæerne »hvi tænke I saa ondt i Eders Hjerter«: da ere disse onde Tanker Forargelsen. At tilgive Synder er i meest afgjørende Forstand en Bestemmelse i Retning af Gud. Men, for atter at gjentage, naar man kun har et phantastisk Billede af Christus, saa finder man det maaskee i sin Orden, at han tilgiver Synder, uden at man mærker Forargelsens Mulighed. I Virkeligheden derimod, i Sandheden, ɔ: i Samtidighedens Situation: et enkelt Menneske som andre, at han vil tilgive Synder! Der er kun een Maade at undgaae Forargelsen paa, ved at troe; men Den, der troer, er gaaet Forargelsens Mulighed forbi. – *Matth.XII. 24*, hvor Pharisæerne, da Christus havde helbredet en Besat, der var blind og stum, sige: »denne uddriver ikke Djævlene uden ved Beelzebul, Djævelenes Øverste« – naar det saa hedder »Jesus, som vidste deres Tanker«: da ere disse Tanker igjen Forargelsen. – *Matth.XXVI. 64. 65*, da Christus siger: »nu herefter skulle I see Menneskens Søn sidde hos Kraftens høire Haand og komme i Himlens Skyer« – og Ypperstepræsten udraaber: »han bespottet Gud, see, nu have I hørt hans Bespottelse«: saa er det jo Forargelsen vi høre. – *Joh.VIII., 48. 52. 53. Hele Fortællingen om den Blindfødte. Joh.X., 20. 30. 31. 33.*

Ved hvert et Ord i Retning af Bestemmelsen: Gud, ved hver en Gjerning i den Retning, saa er Forargelsens Mulighed; i Samtidighedens Situation vil Enhver blive opmærksom paa den. Men i Christenheden ere vi Alle blevne Christne uden at mærke Noget til nogen Forargelsens Mulighed over, at et enkelt Menneske taler og handler i Retning af at være Gud – vi ere Alle blevne Christne, det forstaaer sig, Christen bliver man kun i Samtidighedens Situation med Christus; og i Samtidighedens Situation vil ogsaa Enhver blive opmærksom. Men i Christenheden ere vi alle blevne Christne uden at mærke Noget til (hvad der blandt Andet ogsaa er det Christeliges Værgemod, og dødbringende for den »spekulative Begriben«) Forargelsens Mulighed, ja, som det synes, endog uden at bemærke, at det er Jesus Christus selv, der gjør opmærksom paa, at Forargelsens Mulighed er tilstede – og han er dog vistnok, den Sag betræffende, lige saa vel underrettet som samtlige d'Hrr. speculative theologiske Professorer, uden hvis Hjælp og Bistand jo ogsaa, som bekjendt, Christendommen er kommet ind i Verden, hvorimod det vel var muligt, hvis der ellers Intet var til Hinder, at den ved deres Hjælp og Bistand kunde blive praktiseret ud af Verden.

C

Den væsentlige Forargelses Mulighed i Retning af Ringheden, at Den, der udgiver sig for at være Gud, viser sig at være det ringe, fattige, lidende, tilsidst afmægtige Menneske.

Man forarges altsaa ikke over, at han er Gud, men over, at Gud er dette Menneske (»see hvilket Menneske!«), hvad enten man nu virkelig var ifærd med at troe, at han var Gud, eller man blot overveiende betænker denne uendelige Selvmodsigelse: at Gud skulde være et saadant Menneske. I det Foregaaende sagde Den der var ifærd med at forarges, Den der var standset ved Forargelsens Mulighed: et enkelt Menneske som vi vil være Gud. Her siger Den, der er standset ved Forargelsens Mulighed: antaget et Øieblik, at Du er Gud, hvilken Daarskab og Afsindighed, at Du da er dette ringe, fattige, afmægtige Menneske!

1) *Matth.*XIII, 55. *Mc.* VI, 3. – »Er denne ikke den Tømmermands Søn? Hedder ikke hans Moder Maria? og hans Brødre Jakob og Joses og Simon og Judas? Og ere ikke alle hans Søstre hos os? Hveden haver denne da alt dette? Og de *forargedes* paa ham.«

Forargelsens Retning er forøvrigt her tvetydig. For saavidt man urgerer: »hveden har han alt dette«, saa opløses Forargelsen i den foregaaende Form, de forarges over, at han, dette ringe Menneske skulde være det Overordentlige, være Gud. Men den kan ogsaa være omvendt: de forarges over, at Gud skulde være Søn af en Tømmermand, og Disse hans Familie. Forargelsens Retning er her tvetydig, og saaledes ogsaa i saadanne Ytringer som *Joh.* VII, 27 og 48.

Dog naar man kun har en phantastisk Forestilling om Christus, naar hverken han er det enkelte Menneske, som staaer lige over for En, ei heller hans Fader, Tømmermanden, et virkeligt enkelt Menneske, som man godt kjender, og ligeledes de øvrige Slægtninge: saa er det nok muligt ikke at forarges. Men, hvis man ikke er saaledes samtidig med Christus, saa er det ogsaa umuligt at blive Christen.

2) *Matth.*XXVI, 31. 33. *Mc.* XIV, 27. 29. – Her er Forargelsens Mulighed ganske utvetydigt i Retning af Ringheden. Talen er jo om Disciplene, som altsaa havde troet, at han var Den, han sagde sig at være, Talen er om, at *de* ville forarges paa ham. Men deres Forargelse er jo dog vel umulig i Retning af Højheden, at han, deres Lærer og Mester ikke skulde være det, han sagde sig, nei, det troe de jo. Den er i Retning af Ringheden, at Han, den høit Ophøiede, Faderens Eenbaarne, at han skulde lide saaledes, afmægtig gives i sine Fjenders Vold. – Naar man taler om Peders Fornægtelse, pleier man gjerne i Fremstillingen at forskyldte en af disse Climaxer, der have det Dialektiske lige stik imod sig, saa det er en Anticlimax, uden at Taleren mærker det, fordi han ingen Anelse har om det Dialektiskes Hemmeligheder, men declamerende lægger Alt, selv Paradoxet, ud i et ligefremt Superlativ, saa det at være Gud bliver et ligefremt Superlativ til det at være Menneske. Taleren siger, at det havde allerede været strafværdigt af Peder at fornægte Christus, hvis Christus blot havde været et Menneske – og nu, da Christus var den, han var! Man glemmer reent, at havde Christus kun været et Menneske, og af Peder kun anset for et Menneske, havde Peder netop ikke fornægtet ham. Det der nemlig bringer Peder ganske ud af sig selv, det der virker som et apoplektisk Slag paa ham, er just, at han har troet, at Christus var Faderens Eenbaarne. At et Menneske falder i sine Fjenders Vold, og saa Intet gjør, det er menneskeligt. Men at Den hvis almægtige Haand havde gjort Tegn og Under, at han nu staaer som afmægtig og lammet, just Det er det, der bringer Peder til at fornægte.

Altsaa til hine to Steder. »I denne Nat skulle I alle *forarges* paa mig. Men Peder svarede og sagde til ham: dersom de og alle skulle forarges paa Dig, saa vil jeg dog aldrig forarges paa Dig.« Det er den sidste Gang Christus er samlet med sine Disciple før hans Lidelse, og det er om den han taler, han forudsiger den. O, men hvilken uendelig Smerte, en Smerte, som intet Menneske kan begribe, og som ogsaa kun indirecete er indeholdt i den hellige Fortælling. Thi Christus taler ordknap om, hvad han nu skal lide, ikke videre udførligt om, hvorledes han skal mishandles – og dog forudsiger han sin Lidelse, ak sin Lidelse, ak sin tungeste Lidelse, thi den er just denne, at de Alle skulle forarges paa ham, selv Peder. Han forudsiger sin Lidelse, det seer ud som det blot var et Træk med i Beskrivelsen af dens Forfærdelse, at den vil være saa forfærdelig, at selv alle Apostlene ville forarges paa ham: ak, og just dette er Lidelsens Tungeste. O, det Menneske, der kun har Sind og Sands for det Udvortes, mærker vel slet ikke, hvordan Christus forudsiger sin Lidelse, at dette just var den tungeste Lidelse i den Nat, der han blev forraadt, i den Nat, da han blev haanet, bespottet, bespyttet, hudflettet: dette, at alle forargedes paa ham. Naar man seer ham naglet til Korset som en Forbryder, da siger man vel, at aldrig har noget Menneske, menneskelig talt, udrettet saa lidet, og aldrig er, menneskelig talt, nogen Sag saaledes tabt, som han, og hans Sag i det Øieblik. Man glemmer Rædselen, over Rædselen glemmer man »Rædselen«; thi at hans Fjender og det Onde fik Magt over ham: nu vel, derfor kan man dog ikke, menneskelig talt, sige, at det var som forgjæves, at han var kommet til Verden. Men i det Øieblik, da Alle forargedes paa ham, selv Peder: menneskelig talt, hvad var da ikke hele hans Liv som forgjæves! Han vilde frelse Alle, ganske bogstaveligen Alle – og Alle forargedes paa ham, ganske bogstaveligen Alle! Og han har det i sin Magt, ved at forandre sig Noget, ved, i Forholdet til hans elskede

Disciple, at holde Lidelsen borte, at fjerne Forargelsens Mulighed – men saa er han ikke Troens Gjenstand, saa er han selv bedragen af menneskelig Medlidenhed, og bedrager dem. O, for menneskelig Forstand uudgrundelige Dyb af Lidelse: at maatte være Forargelsens Tegn for at være Troens Gjenstand!

Men skulde der ellers behøves noget Beviis for, at Forargelsens Mulighed hører med til Troen: saa viste det sig jo her, de forargedes Alle paa ham. Disciplene, som havde troet paa hans Guddommelighed, og i den Retning gaaet Forargelsens Mulighed forbi ved at blive troende, de standse paa Ringheden, paa den Forargelsens Mulighed, der ligger i, at Gud-Mennesket ganske lider i Retning af at være blot Menneske. Det er, som sagt blev i første Afsnit: Forargelsens Mulighed, der er Troens Værge eller Forsvarsvaaben, er saaledes dobbelttydig, at al menneskelig Forstand enten paa den ene eller paa den anden Maade maa komme til at staae stille, maa støde an – for saa enten at forarges eller at troe.

Tillæg 1

Foruden de anførte Steder, hvor Forargelsens Mulighed i Retning af Gud-Menneskets Ringhed omtales, er der naturligviis en Mangfoldighed af Steder, hvor der hentydes dertil, hvor Forargelsen antydes, uden at just Ordet nævnes. Saaledes for blot at nævne dette, hele Lidelseshistorien.

Tillæg 2

Den Forargelsens Mulighed, om hvilken vi her have talet, er altsaa forholdende sig til Gud-Mennesket i Retning af Ringheden.

Hertil svarer saa en Forargelsens Mulighed, som Christus ogsaa omtaler, en Forargelsens Mulighed, der ligeledes er i Retning af Ringheden, naar det viser sig, at Discipelen ikke er over Mesteren, men ligesom han. Han er Gud-Mennesket, og man forarges over, at han skal fornedres saaledes. Men nu det at være Christen, det i Sandhed at høre Christus til – naar Han er Det i Sandhed, han siger sig at være: saa maa jo det at være Christen være det, menneskelig talt, meest Ophøiede for et Menneske. Og at saa det i Sandhed at være en Christen skal betyde, i Verden, i Menneskenes Øine at være den Fornedrede, at det skal betyde, at lide alt mulig Ondt, al Spot og Forhaanelse, tilsidst at straffes som en Forbryder! Her er atter Forargelsens Mulighed. O, og ogsaa om denne Forargelse gjælder det, den lader sig undgaae, naar Du, enten hykkelsk eller i klynkende menneskelig Medlidenhed med Dig selv og med Andre, kun vil være Christen saadan til en vis Grad, saadan paa hedensk ne quid nimis; thi saa bliver Du æret og anset, Du undgaaer Forargelsens Mulighed, Du udretter saare meget i Verden, Du vinder en stor Mængde til ogsaa saadan at ville være Christne til en vis Grad. Vil Du ikke det, saa maa Du igjennem Forargelsens Mulighed; thi det i Sandhed at være Christen er vel ikke det at være Christus (o, Gudsbespottelse!) men er det at være hans Efterfølger, dog ikke en saadan sminket-pyntelig Efterfølger, der profiterer Firmaet og lader Christus have lidt for mange, mange Aarhundreder siden; nei, det at være Efterfølger er, at Dit Liv har saa megen Lighed med hans som det er muligt, et Menneskes Liv kan have.

Christendommen er ingen Lære, al Tale om Forargelse i Forhold til den som Lære er Misforstaaelse, er at enervere Stødet i Forargelsens Anstød, som naar man taler om Forargelse i Forhold til *Læren* om Gud-Mennesket, *Læren* om Forsoningen. Nei, Forargelse er enten i Forhold til Christus eller til det selv at være Christen.

Men som man da i Christenheden har forvirret Alt, saa ogsaa Dette, og derved ganske rigtigt opnaaet, at Christenheden er blevet Hedenskab. Der er i Christenheden en evindelig Prædiken om, hvad der saa skeete efter Christi Død, hvorledes han seirede, og hans Lære seierrigt erobrede hele Verden, kort man hører lutter Prædikener, der mere passende kunde ende med Hurra, end med Amen. Nei, Christi Liv her paa Jorden det er Paradigmet; det er i Lighed dermed jeg og enhver Christen skal stræbe at danne mit Liv, og dette er Prædikens væsentlige Gjenstand, dertil skal den tjene, til at holde mig i Aande, naar jeg vil blive sløv, og til at styrke, naar man bliver forsagt. Saaledes er han jo Paradigmet i Samtidighedens Situation; i den var der ingen Snakken om hvad der saa skeete bag efter. Men Christenheden har afskaffet Christus, derimod vil den – arve ham, hans store Navn, profitere de uhyre Følger af hans Liv, ja det er ikke langt fra, at den vil tilegne sig dem som dens egne Meriter, og bilde os ind, at Christenheden er Christus. Istedetfor at enhver Generation har at begynde forfra med Christus, og saa at fremstille hans Liv som Paradigma, saa har Christenheden taget sig den Frihed at lægge det hele Forhold reent historisk ud, begynde med at lade ham være død – og saa triumpheres der! Christenheden tiltager siden den Tid Aar for Aar i Mængde – hvad Under vel, der pleier jo de Fleste hellere end gjerne at ville være med, hvor det gjælder om hverken mere eller mindre end at triumphere og om at ride Herredage ind. Og derfor er i Christenheden det at være Christen noget fra det i Samtidighedens Situation at være Christen saa Forskjelligt som Hedenskab og Christendom.

I Samtidighedens Situation, hvor man hvert Øieblik kunde forvise sig om, hvorvidt nu Discipelen lignede Mesteren: der var intet verdenshistorisk Snyderi muligt, der var Discipelen dannet efter Paradigmet – ikke som i den bestaaende Christenhed, hvor man (antaget hvad jo dog vel Sandhed er, at Christus er Paradigmet), naar man betragter de enkelte Christne, maa blive lige saa forbauset ved Tanken om, at de ere dannede efter Paradigmet, lige saa forbauset, som hvis En paastod, at domus declineres efter Paradigmet mensa.

Naar man agter paa, hvorledes der leves i Christenheden, skulde man virkelig troe, at i Hedenskabet maatte da Menneskene have levet aldeles uden jordiske Lidelser og Gjenvordigheder og hvad dertil hører – i den Grad er man i Christenheden gaaet Glip af Pointet betræffende hvad der er specifik christelig Lidelse, den Lidelse som Christus og Christendommen selv har bragt ind i Verden; i den Grad har Christenheden behaget og behager den sig i at prædike denne hele Remse af jordiske Gjenvordigheder ind i de specifikke christelige Lidelsers Kategori. Man har afskaffet den egentlige christelige Lidelse »for Ordets Skyld, for Retfærdigheds Skyld o. s. v.«, og derimod maier man de sædvanlige menneskelige Lidelser ud til at være disse, og faaer dem saa – o, Mesterstykke af Bagvendthed! – til at gaae efter Paradigmet. Allerede i Forhold til de mindre religieuse Paradigmer er det Skik og Brug at tage dem forfængeligt. En Mands Kone dør. Saa prædiker Præsten om Abraham, der offerer Isaak, og Enkemanden bliver ved hans Velærværdigheds Kunst portraiteret som en Slags Abraham, et Pendant til Abraham. Der er naturligviis ikke Spor af Mening i den Tale, eller, Præstens Opfattelse er hverken Enkemanden eller Abraham; men Manden synes godt om det, han giver med Fornøjelse 10 Rbd. derfor, og Menigheden har ikke noget derimod, thi hver især venter paa, at Touren kommer til ham – skulde man ikke ogsaa gjerne give 10 Rbd. for saa nemt at komme til at ligne Abraham! Et saadant Tilfælde som dette: en Mands Kone dør kan ikke gaae efter Paradigmet Abraham. Det er jo dog vel ikke Manden, der har offret Konen, eller, som Præsten upaaseet med Bestemthed vilde sige, »har villet slaae sin Kone ihjel«, hun er jo ved Døden afgaaet. Men Pointet i Abraham, dette Forfærdelige der er hans Lidelses uendelig potentserede Anstrengelse, er Ansvar, at Abraham er den Handlende, som vil gaae hen og offere Isaak. – Og saaledes nu ogsaa i Forhold til »Paradigmet«, Christus og de derivede christelige Paradigmer. Man har ganske faaet det bragt i Glemme, hvad der forstaaes ved den egentlige christelige Lidelse, og de derivede christelige Paradigmer. Man har ganske faaet det bragt i Glemme, hvad der forstaaes ved den egentlige christelige Lidelse; man tager de almindelige menneskelige Lidelser og dem – ja, hvorledes det gaaer til, er over min Forstand – men dem faaer man til at gaae efter de christelige Paradigmer. Dersom man i Modsætning til den rene Christendom vilde kalde dette den anvendte Christendom, saa kan man med Sandhed sige, den er meget slet anvendt.

Det Afgjørende i den christelige Lidelse er: Frivilligheden og *Forargelsens Mulighed for den Lidende*. Der læses om Apostlene, at de forlode Alt for at følge Christum efter. Det var altsaa frivilligt. Nu er der i Christenheden en Mand, der er saa uheldig at tabe Alt hvad han eier og har; han har ikke opgivet det Mindste, han har tabt Alt. Saa studerer da Præsten brav paa en Trøstetale; men hvad enten det ligger i den megen »Studerer« eller hvori det nu ligger, det løber surr for hans Velærværdighed, det at tabe Alt og det at opgive Alt bliver Synonymer, han faaer det at tabe Alt til at gaae efter Paradigmet at opgive Alt, skjøndt Forskjellen er uendelig. Naar jeg nemlig frivillig opgiver Alt, vælger Fare og Besværligheder, saa er det umuligt at undgaae *Anfægtelse* (hvilken igjen særligt er det Christeliges Kategori, men naturligviis afskaffet i Christenheden), der kommer med Ansvar (som igjen svarer til det Frivillige), naar det hedder: ja, hvorfor vilde Du udsætte Dig derfor og begynde paa Sligt, Du kunde jo lade det være. Dette er specifik christelig Lidelse, den er en heel Tonart dybere end de almindelige menneskelige. Naar jeg nemlig taber Alt, har jeg intet Ansvar, og der er Intet Anfægtelsen kan faae fat paa. Men i Christenheden har man ganske afskaffet det Frivillige, og saaledes ogsaa paa den Maade afskaffet *Forargelsens Mulighed*, for saavidt nemlig det Frivillige ogsaa er en Form af *Forargelsens Mulighed*; man lever aldeles hedensk, finder det i sin Orden vittigt at ridiculisere det Frivillige som en latterlig Overdrivelse eller et quid nimis. De uundgaaelige menneskelige Lidelser maa man nu engang finde sig i, ligesom i Hedenskabet, men saa prædiker man dem op til at være de christelige Lidelser, prædiker dem sammen med Christus og Apostlene. Jeg forpligter mig til at gjøre det Experiment, at tage hedenske Skrifter, som jeg ikke væsentlig skal forandre Noget i, men blot paa enkelte Steder anbringe Christi Navn: saa skal jeg faae Folk til at troe, at det er en Prædiken eller Betragtning af en Præst, en Prædiken, maaskee endog en Prædiken udgiven efter Opfordring af Flere, altsaa af flere Christne, thi vi ere jo alle Christne, Præsten med.

Hvad Under saa, at man i Forhold til det at være Christen slet ikke mærker Noget til *Forargelsens Mulighed*. Men i Samtidighedens Situation med Christus, det er, den Gang det var, og naar det er Sandhed med at være Christen, da var det at være Christen forbundet med *Forargelsens Mulighed*, den Christne maatte sit eget Liv betræffende opdage *Forargelsens Mulighed*, og Spørgsmaalet var, om han nu vilde forarges eller troende vedblive at være Christen. I den almindelige menneskelige Lidelse er ingen Selvmodsigtelse; der er ingen Selvmodsigtelse i, at min Kone dør, hun er jo dødelig; ingen Selvmodsigtelse i, at jeg taber min Eiendom, den er jo tabelig o. s. v. Først hvor Lidelsens Selvmodsigtelse kommer, der kommer ogsaa *Forargelsens Mulighed*, hvilken som sagt er uadskillelig fra det at være Christen, som ogsaa Christus selv fremsætter det.

At dette er saaledes, at det egentlig er Selvmodsigtelsen, der constituerer *Forargelsens Mulighed*, sees ogsaa af det afgjørende Sted om *Forargelse* i Almindelighed: Matth. XVIII. 8. 9. *Forargelsens Mulighed* ligger i

den Selvmodsigelse, at Midlet synes uendelig værre end Sygdommen. »Men dersom din Haand eller din Fod forarger dig, da hug den af og kast den fra dig. Det er dig bedre at gaae halt eller en Krøbling ind til Livet, end at have to Hænder og to Fødder og kastes i den evige Ild. Og dersom dit Øie forarger dig, da riv det ud og kast det fra dig. Det er dig bedre at gaae eenøiet ind til Livet, end at have to Øine og kastes i Helvedes Ild.« Christus taler om Forargelse, men see, christelig forstaaet, kommer egentlig Forargelsens Mulighed (den egentlige Forargelsens Mulighed, den som forholder sig til det at blive Christen) først frem paa andet Sted: Midlet, som Christus anbefaler for at frelse sig fra Forargelsen. Det naturlige Menneske har ogsaa Noget han kalder Forargelse, Noget han kalder Kjerlighed o. s. v.; men ligesom Det, det naturlige Menneske kalder Kjerlighed, christeligt er Selvkjerlighed, saaledes er Det hvad det naturlige Menneske kalder Forargelse en blot foreløbig Bestemmelse, og først idet Christendommen anpriser Midlet derimod, bliver Forargelsens Mulighed til; thi i Forholdet til dette Middel ligger jo Afgjørelsen: at blive Christen eller at forarges. Det naturlige Menneske beflitter sig paa en vis borgerlig Retfærdighed, og idet han da saaledes stræber, er der saa Noget, der forarger ham, hans Øie eller hans Haand. Ubetinget er det ikke hans Agt at give efter for Forargelsen, han vilde dog nok frelse sin borgerlige Retfærdighed, naar det paa en lempelig Maade lod sig gjøre, og Offeret, der kræves, dog kun er til en vis Grad. Men nu kommer Christendommen og siger: vil Du undgaae Forargelsen, saa hug Haanden af, riv Øiet ud – lad Dig gilde for Himmeriges Skyld (Matth. XIX. 12): Dette er det egentlige, der er det naturlige Menneske til Forargelse. Et saadant Middel, det er jo Afsindighed, det er jo uendelig meget værre end Sygdommen – og hvorfor skulde jeg gjøre det? Dertil svarer Christendommen: for at undgaae Forargelsen, eller den siger det Samme paa en anden Maade: for at indgaae til Livet.

Dette vil sige, Christendommen lægger det uendelige Eftertryk paa at indgaae til Livet, paa den evige Salighed som det absolute Gode, og derfor igjen uendeligt Eftertrykket paa at undgaae Forargelsen. Det der derfor egentlig er til Forargelse, er den uendelige Lidenskab, med hvilken den evige Salighed opfattes, hvilken svarer til den uendelige Frygt for Forargelse. Dette er just det naturlige Menneske til Forargelse; en saadan Forestilling har det naturlige Menneske ikke og vil det naturlige Menneske ikke have om den evige Salighed, og derfor da heller ikke om Forargelsens Fare.

I den bestaaende Christenhed er naturligviis denne som al anden Forargelsens Mulighed i Grunden afskaffet – i den bestaaende Christenhed bliver man paa den lysteligste Maade af Verden Christen uden at mærke det allermindste til Forargelsens Mulighed. Det naturlige Menneske har i den bestaaende Christenhed faaet sin Krig frem. Der er ingen uendelig Modsætning mellem det Christelige og det Verdslige. Det Christelige forholder sig i det Høieste som en Potentsation (og nærmest under Bestemmelsen: Dannelse) til det Verdslige, men ligefrem, det er en ganske regelmæssig Comparison, hvis Positiv er: den borgerlige Retfærdighed. Slige voldsomme Forholdsregler som de, Christendommen anpriser for at undgaae Forargelse, behøves ikke i den bestaaende Christenhed. Man gaaer ud fra det Verdslige; iagttagende den borgerlige Retfærdighed (god – bedre – bedst) indretter man sig saa beqvemt som muligt i Alt hvad man kan skrabe sammen af Verdslighedens Goder – det Christelige røres ind med deri som en Tilsætning, en Ingrediens, der stundom næsten tjener til at raffinere Nydelsen. Der er ingen uendelig Modsætning mellem det Christelige og det Verdslige, Forargelsens Fare har da ikke saa skrækkeligt at betyde – omtrent lige saa meget som Saligheden. Det Christelige forholder sig ligefrem til det Verdslige, er en Bevægelse paa Stedet, det er en fingeret Bevægelse.

Hvad Under saa, at man ikke mærker Noget til Forargelsens Mulighed i Forhold til det at være og blive Christen; og hvad Under saa, at den bestaaende Christenhed er som lutter Meningsløshed. Thi at en Mand, fuldt og fast, derfor i Frygt og Bæven forviset om, at kun i Troen paa Christus er Salighed, uden for den evig Fortabelse, og at Forargelsen er Faren – at han kunde faae i Sinde at vove Alt, deri er der Mening. Men i den bestaaende Christenhed leve vi saadan Alle i en dvask og Intet mindre end lidenskabelig Forvisning om, at vi nok Allesammen saadan blive salige. Hvor skulde saa Forargelsens Mulighed komme fra for det naturlige Menneske i Henseende til det at blive Christen – thi den alvorlige Christen maatte vel i en anden Forstand finde det Hele med den bestaaende Christenhed i høi Grad forargeligt. Men naar Forargelsens Mulighed atter just ligger i, at den evige Salighed anslaaes saa høit i Priis: saa er jo Forargelsens Mulighed borttaget, naar man ikke har videre at gjøre i den Henseende end at være født i Christenheden. Saasnart derfor En i den bestaaende Christenhed vilde udtrykke den uendelige Lidenskab i Forhold til Bekymring for en evig Salighed, det er vilde udtrykke, at han er Christen: saa vil den bestaaende Christenhed i en vis Forstand faae Øinene op, opdage Forargelsens Mulighed, som denne viste sig og viser sig i Samtidighedens Situation med Christus. Thi der bliver det Alvor, og derfor bliver det naturlige Menneske opmærksom paa den Selvmodsigelse, at man, for at undgaae en Fare, om hvilken han maatte sige: naa, Ulykken var da ikke saa forskrækkelig, om man en Gang forargedes, skulde bruge et saa forfærdeligt Middel som, at afhugge Haanden, at udrive Øiet, at gilde sig selv.

Men nu til de tvende Steder, hvor den Forargelsens Mulighed omtales, som forholder sig til det at blive og være Christen i Retning af Ringheden, den Forargelsens Mulighed, der afledet svarer til Forargelsens Mulighed i Retning af Gud-Menneskets Ringhed og Fornedrelse.

1) *Matth.*XIII, 21. *Mc.* IV, 17. Det er Parabelen om Sædearterne. Der hedder det. »Men det som er saaet paa Steengrund, er den, som hører Ordet og annammer det strax med Glæde ... Men naar Trængsel eller

Forfølgelse kommer for Ordets Skyld, *forarges* han strax.«

Det Eftertrykket ligger paa er »for Ordets Skyld«. I Prædikeforedraget, der til Vederlag stundom trykker stærkt paa det at tjene Penge for Ordets Skyld, ligger naturligviis Eftertrykket ikke her. Man prædiker christeligt om, at et Menneske gennem mange Trængsler maa indgaae i Himmeriges Rige, at Trængsel maa til. Ypperligt, det er ganske rigtigt Christendom! Men naar man saa hører nærmere efter, opdager man med Forundring, at disse mange Trængsler det er saadan Sygdom, Pengeforlegenhed, Bekymring for næste Aar, hvad man skal spise, eller Bekymring for »hvad man spiste ifjor, men endnu ikke har betalt«, eller at man ikke bliver til det, man havde ønsket at blive i Verden, eller andre Fataliteter. Derom prædiker man christeligt, man græder menneskeligt, og afsindigt bringer man det i Forbindelse med Gethsemane. Dersom det var gennem disse mange Trængsler man indgik i Himmeriges Rige, saa maatte jo Hedningerne ogsaa indgaae i Himmeriges Rige, thi de gik gennem de samme. Nei, denne Prædikemaade er paa en høist farlig Maade Christendommens Afskaffelse, tildeels endog blasphemisk.

Der maa en lille nærmere Bestemmelse til disse Trængsler og Gjenvordigheder. Den er indeholdt i Christi Ord: for Ordets Skyld. Christus taler ikke om de forkjelede Mennesker, der ubetinget ikke leve halvt saa dygtigt som Hedningerne, disse forkjelede Mennesker, der ville være Christne, og saa, naar blot en almindelig menneskelig Lidelse hænder dem, ikke længere ville være Christne. Nei, disse taler han ikke om, det vil da sige, naar Talen er om at *forarges*; thi ellers siger han jo i samme Parabel, at Gjerrighed, Bekymring for Næring o. D. qvæler den gode Sæd. Men »Forargelse« er en ganske bestemt Tanke, saa man ganske nøiagtigt kan vise, om Forargelsens Mulighed er tilstede eller ikke. Og derom taler Christus; han taler om Dem, som *forarges*, naar Trængsel og Forfølgelse kommer for Ordets Skyld. Thi, lærer han, det at der kommer Trængsel og Forfølgelse for Ordets Skyld, det er den Selvmodsigtelse, hvori Forargelsens Mulighed er.

Christendommen forkynder sig jo at være Trøst, og Lægedom og Helbredelse – nu ja, saa henvender man sig altsaa til den, som man henvender sig til Den, hos hvem man søger Tilflugt, takker den, som man takker en Hjælper; thi ved Hjælp af den eller ved dens Hjælp mener man at skulle bære den Lidelse, under hvilken man sukker. Og saa, saa skeer lige det Modsatte. Man flyer til Ordet for at søge Hjælp – og saa kommer man til at lide for Ordets Skyld. Og det er ikke med Lidelsen, som naar man indtager et Lægemed eller underkaster sig en Cuur, at Helbredelsen kan være forbunden med nogen Smerte, hvilken man jo underkaster sig, og hvori ingen Selvmodsigtelse er. Nei, Trængselen og Forfølgelsen kommer over En, fordi man har henvendt sig til Christendommen om Hjælp. See, naar det saaledes trækker sammen, saa formørkes den menneskelige Forstand, saa den hverken veed ud eller ind, eller hvilket der er hvilket. Hvad er saa Christendommen, hvad skal den saa til; man søger Hjælp hos den, man er villig til ubeskryveligt at takke den, og saa skeer lige det Modsatte, man kommer til at lide for dens Skyld – saa synes der virkelig ikke at være Noget at takke for. Nu er Forstanden standset paa Forargelsens Mulighed. Hjælpen seer ud som en Plage, Lindringen som en Byrde; Enhver, der staaer udenfor, maa sige: han er da gal, at han vil udsætte sig for alt Det – og den Lidende troede, at han skulde hjælpes. Lad mig endnu engang gjøre dette tydeligt, dette »for Ordets Skyld«. Naar jeg som Syg henvender mig til en Læge, saa kan han maaskee finde det fornødent at foreskrive en meget piinlig Cuur – deri er ingen Selvmodsigtelse, at jeg underkaster mig den. Nei, men derimod dersom jeg pludselig seer mig i Trængsel, en Gjenstand for Forfølgelse, fordi, fordi jeg har henvendt mig til *den* Læge: ja, saa er det en Selvmodsigtelse. Lægen har maaskee bekjendtgjort, at han kan hjælpe mig for den Sygdom, jeg lider af, muligt han ogsaa kan det – men der er et aber, som jeg slet ikke havde tænkt paa. Det at jeg indlader mig med den Læge, slutter mig til ham, det er det, som gjør mig til en Gjenstand for Forfølgelse; her er Forargelsens Mulighed.

Og saaledes med Christendommen. Nu gjælder det, vil Du *forarges*, eller vil Du troe. Vil Du troe, saa trænger Du gennem Forargelsens Mulighed, tager Christendommen an paa ethvert Vilkaar. Saa gaaer det; saa blæse være med Forstanden; saa siger Du: enten den nu er Hjælp eller Plage, jeg vil kun Eet, jeg vil tilhøre Christus, jeg vil være Christen.

Forargelsens Mulighed er forøvrigt, som let sees, i Retning af Ringheden, at dette uendelig Ophøiede, at være Christen, skal være det Foragtede, Bespottede, Bespyttede, og en Forbrydelse. Men er Forholdet rigtigt, er den saaledes Mishandlede i Sandhed en Christen, saa ligner han ogsaa Forbilledet saa meget, som det er et Menneske muligt at ligne det. Men Modsigelsen er der, som er Forargelsens Mulighed: at straffes fordi man gjør det Gode.

2) *Joh. XVI. 1*, og til Oplysning *Matth. XVI, 23*. – Christus har talet om, hvad der ventede Apostlene, naar de skulde vidne i Verden om ham. »Dette haver jeg talet til Eder, at I skulle ikke *forarges*. De skulle udelukke Eder af Synagogerne; ja den Tid skal komme, at hver den, som ihjelslaaer Eder, skal mene, han viser Gud en Dyrkelse«.

Forargelsens Mulighed er, hvad let sees, i Retning af Ringheden. Ligesom det at være Gud-Mennesket, at det skulde betyde at lide en Forbryders Straf, er til Forargelse, saaledes ogsaa det at være en Udsending fra Faderens Eenbaarne, at det skal betyde at blive forfulgt, udstødt af Samfundet, tilsidst ihjelslagen – og saaledes, at Enhver, som gjør det, skal mene at gjøre Gud en Dyrkelse.

Modsigelsen, i hvilken Forargelsens Mulighed ligger, er let at see: at det at mishandle Guds Udsendinge, at det end ikke skal kaldes en Uret, men ansees for en Gudsdyrkelse, saa Forholdet vendes aldeles om: Apostelen bliver mishandlet – og De, der gjøre det, blive høit ærede og anseete, og netop som gudfrygtige og fromme Mænd. Dette Forhold kan ingen menneskelig Forstand udholde, den standser paa Forargelsens Mulighed, og det gjælder nu enten at troe eller at forarges. Saaledes i Forholdet til Apostlene eller de første Christne. Man skulde forøvrigt synes, at det var saa vanvittigt som muligt, men det er ganske vist, at i Christenheden er dog Forholdet blevet et endnu vanvittigere, da begge Parter ere Christne. At Hedningen meente at gjøre sin Gud en Tjeneste ved at slaee en Apostel ihjel, er ikke afsindigt, som derimod det, at den »sande Christen« i »Christenheden« bliver forfulgt – og at saa »de Christne« mene at dyrke Gud og »Christus« dermed.

Altsaa Christus siger dem det forud, at de ikke skulde forarges, at de derimod maatte bevares i Troen; thi i Troen ere de frelste ud af Forargelsens Mulighed. Naar et Menneske lever saaledes, at han ingen høiere Maalestok for Livet kjender end Forstandens, saa er hele hans Liv Relativitet, kun arbejdende for relative Formaal; han foretager sig Intet uden at Forstanden nogenlunde ved Hjælp af Sandsynlighed kan tydeliggjøre ham Fordeel og Tab, kan svare ham paa det Spørgsmaal, hvorfor og hvortil. Anderledes med det Absolute. Ved første Øiekast forvisser Forstanden sig om, at dette er Afsindighed. At udvise et heelt Liv til Lidelse, til Opoffrelse, er Forstandens Afsindighed. Skal jeg underkaste mig en Lidelse, skal jeg offere Noget eller paa nogen Maade opoffre mig selv, siger Forstanden, saa skal jeg ogsaa kunne vide, hvad Gavn og Fordeel jeg kan have deraf, ellers er jeg da gal om jeg gjør det. Men at sige til et Menneske: gaa nu ud i Verden, det vil saa gaae Dig saaledes, Du vil blive forfulgt Aar efter Aar, og det ender med, at Du tilsidst paa en rædsom Maade kommer af Dage – saa siger Forstanden: hvad skal det til? Ja det skal til Intet, det er Udtrykket for, at der er noget Absolut til. Men dette er netop Forstanden til Forargelse.

Og her seer man ogsaa, hvorledes det hænger sammen med en Indvending mod Christendommen, som ofte er gjort, og som i en vis Forstand er ganske rigtig, i ethvert Tilfælde har mere Mening i sig end det pjankede Forsvar for Christendommen, man i denne Henseende almindeligviis fører. Indvendingen er, at Christendommen er menneskefjendsk, som de Christne jo i Christendommens første Tid bleve kaldte odium totius generis humani. Hermed hænger det saaledes sammen. I Forhold til Det, som det naturlige Menneske, der elsker sig selv selvisk eller elsker sig selv fruentimmeragtigt, anseer for Kjerlighed, Venskab og Deslige, er Christendommen som et Had til det at være Menneske, den største Forbandelse og Plage over det at være Menneske. Ja, selv det dybere Menneske kan have mange svagere Øieblikke, hvor det er ham, som var Christendommen Menneskefjendskab; thi i de svagere Øieblikke vil han kjæle for sig selv, klynke, have det godt i Verden, leve hen i stillere Nydelse. Det er det Qvindagtige i Mennesket; og derfor er det ogsaa ganske vist og sandt, at Christendommen har en Mistanke til Ægteskabet, og ønsker, blandt de mange gifte Tjenere den har, dog nok ogsaa at have en ugift Person, et eenligt Menneske, fordi Christendommen meget godt veed, at med Qvinden og Elskov o. s. v. kommer alt dette Svagere og Kjelne op i et Menneske, og at, for saavidt Manden ikke selv hitter derpaa, Hustruen ordentligviis repræsenterer det med en Ugenerethed, som er yderst farlig for Manden, især for Den der skal i strengere Forstand tjene Christendommen. Saa begynder det med dette: »hvad vil Du udsætte Dig for alle de Ubehageligheder og Anstrengelser, og al den Utaknemlighed og Modstand. Nei, lad os to nyde Livet i Hyggelighed og Behagelighed. Ægteskabet er jo, som Præsten siger, en Gud velbehagelig Stand, ja den eneste Stand, om hvilken dette udtrykkelige siges, det siges end ikke om den geistlige Stand. Man skal gifte sig; Mere eller Andet fordrer Gud ikke af noget Menneske, det er tvertimod det Høieste; og Du har gjort nok, Du har Guds Velbehag, Du har giftet Dig – endogsaa anden Gang. Opgiv derfor hine Tanker, de ere dog ikke Andet end Forfængelighed og Galskab; den Lære, der saaledes vil rive et Menneske ud i Verden, den er menneskefjendsk, og da allermindest Christendom, denne, som Præsten sagde det i Søndags, denne milde Lære, der saa venlig afhjælper alle Tryk. Hvor kan Du noget Øieblik falde paa, at det skulde være Christendom, det som nogle skumle, gustne og menneskefjendske Eneboere, der ingen Sands have for det Qvindelige, hitte paa.«

Dette gjælder allerede i Forhold til de mindre og ubetydelige Opoffrelser. Og naar det nu er et heelt Liv om at gjøre, at indvie dette til at offres, uden nogensomhelst Udsigt til Lindring at gaae en saadan Fremtid imøde, frivilligt at paatage sig, at arbeide af yderste Anstrengelse – for at opnaae, det er, forvisset om derved at opnaae, at blive Aar efter Aar udleet, forfulgt og tilsidst ihjelslagen: o, selv i det stærkeste Menneske, der er Øieblikke, hvor det maa synes ham menneskefjendsk at fordre noget Saadant af et Menneske!

Saaledes gik det selv Peder i Forholdet til Christus, Matth. XVI, 21o. flg. »Da Christus begyndte at give sine Disciple tilkjende, at ham burde at gaae til Jerusalem og lide meget af de Ældste og Ypperstepræster og Skriftkloge, og ihjelslaaes, da tog Peder ham tilside, begyndte at straffe ham og sagde: Herre, spar Dig selv, dette skee Dig ingenlunde«. – Man seer deraf, hvilken overordentlig Sikkerhed et Menneske maatte have, for at turde udsætte sig for den Fare at have en Ven. Thi en Ven hjælper En saavist ikke til at vove og offere, men vel til at prutte og slaee af – og deraf lader det sig forklare, at der tales saa meget til Venskabs Ære og Priis. Dersom derfor et Menneske, der dog efter en ordentligere Maalestok vil det Gode, ikke tør tiltroe sig næsten overmenneskelig Overlegenhed, saa lad ham, i Frygt og Bæven holdende sig til Gud, da for Alt bruge den Forsigtighed ikke at have en Ven. Thi havde Christus ikke været Christus, saa havde Peder formodentligen seiret.

Altsaa Peder begyndte at straffe ham. Fordi nemlig Peder elskede Christus, fordi han ganske havde hengivet sig til ham, derfor vil han nu *venskabeligt*, at de To skulle have det godt med hinanden. Han »straffer« ham; thi den sande Ven siger oprigtigt sin Mening, er ikke bange for at tale strengt og straffende, naar Vennen er paa gale Veie, det er, ifærd med at ville vove Noget, at ville offre sig for en Sag – deraf lader det sig forklare, at der tales saa meget til Venskabs Ære og Priis; thi for saavidt man maaskee selv næsten er svag nok til dog helst at ville være fri, saa er jo Venskab en herlig Opfindelse, og uskatteerligt, at det er Pligt at have en Ven. Han siger: »spar Dig selv«; thi Peder er medlidende og en sand Ven – og derfor heller ikke saa ganske uden Selvkjerlighed, thi det var dog nok ogsaa for sin egen Skyld, at Peder tog saa strengt paa. Han siger: »dette skee Dig ingenlunde«; thi at Christus frivilligt skulde ville udsætte sig derfor, det falder end ikke Peder ind, og hvis saa, havde han vel tilladt sig at tale endnu stærkere.

Men Christus svarer: viig fra mig, Satan! Du er mig en *Forargelse*; thi Du sandser ikke hvad Guds er, men hvad Menneskens er. Her seer man paa en ganske mærkelig Maade, hvor Forargelsens Mulighed ligger, samt hvorledes Christenheden, der blot sandser hvad Menneskens er, ved at omdanne Christendommen i Lighed hermed har afskaffet Forargelsens Mulighed. Det hvorfor Peder er Christus til Forargelse, det Modsatte deraf er just Det, hvorfor Christus er Peder til Forargelse. Peder er den elskeligste Udgave af den menneskelige Medlidenhed – men den menneskelige Medlidenhed, og derfor Christus til Forargelse. Christus er det Guddommelige, det Absolute, derfor Peder til Forargelse.

Det Relative er nemlig, indenfor Timeligheden at udvise en Tid til Løn for Arbeidet; det Absolute er, ene at vælge Evigheden. Men dette med Evigheden staaer ikke ganske fast for det sandselige, det naturlige Menneske, selv det dygtigste, derfor er det Absolute ham til Forargelse. Den Troende betragter hele Livet, som det naturlige Menneske betragter visse Aar af Livet. Det naturlige Menneske finder sig i at lide visse Aar – for saa at høste Lønne. Den Troende disponerer over hele Livet i Tiden.

Men paa det Absolute staaer Forstanden stille. Modsigelsen er, at forlange af et Menneske, at han skal gjøre den størst mulige Opoffelse, indvie hele sit Liv til at offres – og hvorfor? Ja, der er intet Hvorfor; saa er det jo Galskab, siger Forstanden. Der er intet Hvorfor, fordi der er et uendeligt Hvorfor. Men overalt hvor Forstanden saaledes staaer stille, der er Forargelsens Mulighed. Skal der seierrigt trænges igjennem, saa maa Troen til; thi Troen er et nyt Liv. Uden Troen bliver man i Forargelsen – og saa bliver man maaskee noget meget Stort i Verden, gjør overordentlig Lykke, æres og prises af Samtidige som Tidens største Mand o. s. v. – det er ikke umuligt. Thi lad os huske paa, at Forargelsens Dialektik kommer igjen. Dersom det var saa, at det at være forarget betydede, at det maatte gaae En ilde i Verden, saa er jo Begrebet hævet, saa er der jo ikke Noget at forarges over; Forargelsens Mulighed ligger jo just i, at det er den Troende, i hvem Verden seer en Forbryder.

Forargelsens Mulighed er forøvrigt, som let sees, i Retning af Ringheden: at det uendelig Ophøiede at leve for det Absolute, at det udtrykkes ved at blive et Udsbud i Verden, en foragtet, bespottet Gjenstand, som Medlidenheden ynker, medens den dog ogsaa anseer det for en Slags retfærdig Straf, at en Saadan henrettes som en Forbryder.

Slutning til B og C

Fremstillingen har nu efterviist den væsentlige Forargelsens tvende Former, den har gennemgaaet de Steder, hvor Christus selv udtrykkelig advarer mod den, den har tillige i Tillæg hentydet til de mange andre Steder, hvor Forargelsens Mulighed, i Forhold til Gud-Mennesket, i den hellige Skrift antydes. Det var ikke dens Agt at gennemgaae alle, endnu mindre at frembringe det Skin, at det, hvis man omhyggeligt havde gennemgaaet alle saadanne Steder, kun var i disse Tilfælde at Forargelsens Mulighed viste sig. Nei, Forargelsens Mulighed følger Gud-Mennesket i ethvert Øieblik, enten paa den ene eller paa den anden Maade; ikke følger et Menneskes Skygge ham uadskilleligere end Forargelsens Mulighed Gud-Mennesket, thi Gud-Mennesket er Troens Gjenstand. Gud-Mennesket (og herved forstaaer Christendommen, som sagt, ikke dette phantastisk Speculative om Eenheden af Gud og Menneske, men et enkelt Menneske, der er Gud) er kun til for Troen; men Forargelsens Mulighed er netop det Frastød, hvori Troen kan blive til – hvis man da ikke vælger at forarges.

»Forargelsens« det er den væsentlige Forargelses Tankebestemmelser

I Christenhedens første Tider, hvor selv Vildfarelserne bare et umiskjendeligt Præg af, at man dog vidste, hvormom Talen var, var Vildfarelsen i Forhold til Gud-Mennesket enten den, at man paa en eller anden Maade

tog Bestemmelsen »Gud« bort (Ebionitisme o. d.), eller den, at man tog Bestemmelsen »Menneske« bort (Gnosticisme). I hele det Moderne, der saa umiskjendeligt bærer Præget af, at det end ikke veed, hvorom Talen er, er Forvirringen en anden og langt farligere. Man har docerende gjort Gud-Mennesket til hiin speculative Eenhed af Gud og Menneske sub specie æterni, eller apparent i den rene Værens intetstedsværende Medium, istedetfor at Gud-Mennesket er Eenheden af at være Gud og et enkelt Menneske i historisk virkelig Situation. Eller ogsaa har man reent afskaffet Christus, kastet ham bort og taget hans Lære hen, tilsidst næsten betragtet ham som man betragter en Anonym: Læren er Hovedsagen, er Alt. Deraf kommer det, at man indbilder sig, at hele Christendommen er lutter *ligefrem* Meddelelse, i sin Eenfoldighed endnu mere ligefrem end Professorens dybsindige Dictata. Meningsløst er det forglemt, at Læreren her er vigtigere end Læren. Overalt hvor det er Tilfældet, at Læreren er et væsentlig Medhørende, er der en Redupplikation, Redupplikationen ligger netop i, at Læreren er med; men overalt hvor der er Redupplikation, er Meddelelsen heller ikke ganske ligefrem Paragraph- eller Professor-Meddelelse; redupliceret i Læreren derved, at han eksisterer i hvad han lærer, er den en sig paa mangfoldig Maade forskjelliggjørende Kunst. Og naar nu Læreren, som er uadskillelig fra og væsentligere end Læren, er et Paradox, saa er al ligefrem Meddelelse umulig. Men i vor Tid gjør man Alt abstract og afskaffer alt Personligt: man tager Christi Lære – og afskaffer Christus. Dette er at afskaffe Christendommen; thi Christus er en Person, og er Læreren, som er vigtigere end Læren. – Som jeg i et andet Skrift har stræbt at vise, at Christi Liv, det at han har levet, er uendelig vigtigere end alle Følgerne af hans Liv: saaledes er ogsaa Christus uendelig vigtigere end hans Lære. Det er kun et Menneske, om hvem det gjælder, at hans Lære er vigtigere end han selv; at anvende dette paa Christus er en Blasphemi, da det er at gjøre ham til et blot Menneske.

§ 1

Gud-Mennesket er et »Tegn«

Hvad forstaaes ved et »Tegn«? Et Tegn er den nægtede Umiddelbarhed, eller den anden Væren forskjellig fra den første Væren. Dermed er ikke sagt, at Tegnet ikke umiddelbart er Noget; men at det er et Tegn, og hvad det er som Tegn, er det ikke umiddelbart, eller er som Tegn ikke det Umiddelbare det er. Et Sømærke er et Tegn. Umiddelbart er det nu vistnok Noget, en Stang, en Lygte o. d., men Tegn er det ikke umiddelbart, at det er et Tegn er noget Andet end hvad det umiddelbart er. – Dette ligger til Grund for al Mystifikation ved Hjælp af Tegn; thi Tegnet er kun for Den der veed, at det er et Tegn, og i strengeste Forstand kun for Den der veed hvad det betyder; for enhver Anden er Tegnet det det umiddelbart er. – Selv om det ikke er saa, at der er Nogen som har gjort Dette eller Hiint til et Tegn, og der ingen Aftale er med Nogen om, at det skal være et Tegn – naar jeg seer noget Paafaldende og kalder det et Tegn, er Reflexions-Bestemmelsen der. Det Paafaldende er det Umiddelbare, men det, at jeg anseer det for et Tegn (hvilket er en Reflex, Noget jeg i en vis Forstand tager af mig selv), er jo Udtrykket for, at jeg mener, det skal betyde Noget; men dette at det skal *betyde* Noget, er jo at være noget Andet end hvad det umiddelbart er. Jeg nægter altsaa ikke dets Umiddelbarhed, idet jeg betragter det som Tegn, skjøndt jeg hverken med Bestemthed veed, at det er et Tegn, eller hvad det skal betyde.

Et »Modsigelsens Tegn« er et Tegn, der i sig indeholder en Modsigelse. Der er ingen Modsigelse i, at det der umiddelbart er Det og Det, tillige er et Tegn; thi der maa jo en umiddelbar Væren til for at kunne være Tegn, bogstavelig Intet er heller ikke et Tegn. Et Modsigelsens Tegn er derimod et Tegn, som i sin S sammensætning indeholder en Modsigelse. Der fordres, for at retfærdiggjøre Benævnelsen: Tegn, at der er et Noget, hvorved det drager Opmærksomheden paa sig, eller paa Modsigelsen. Men Modsigelserne maa ikke ophæve hinanden saaledes, at det bliver til Intet, ei heller saaledes, at det bliver det Modsatte af et Tegn, en ubetinget Skjulthed. – En Meddelelse, der er Eenheden af Spøg og Alvor, er saaledes et Modsigelsens Tegn. Den er ingen ligefrem Meddelelse, det er umuligt for Modtageren at sige *ligefrem*, hvilket der er hvilket, just fordi Meddeleren ikke *ligefrem* meddeler enten Spøg eller Alvor. Alvoren i Forhold til denne Meddelelse ligger derfor paa et andet Sted, eller paa andet Sted, ligger i at gjøre Modtageren selvvirksom – reent dialektisk forstaaet den høieste Alvor i Forhold til Meddelelse. Men en saadan Meddelelse maa dog sikre sig et Noget, hvorved den drager Opmærksomheden paa sig, hvorved den foranlediger og indbyder til at agte paa Meddelelsen; og paa den anden Side Eenheden af Spøg og Alvor maa heller ikke være Galskab, thi saa er der ingen Meddelelse, medens det, hvis Spøgen eller Alvoren absolut overveier, er ligefrem Meddelelse.

Et Tegn er ikke hvad det umiddelbart er, thi umiddelbart er intet Tegn, da »Tegn« er en Reflexions-Bestemmelse. Et Modsigelsens-Tegn er hvad der drager Opmærksomheden paa sig, og nu, idet Opmærksomheden retter sig mod det, viser sig at indeholde en Modsigelse.

Og i Skriften kaldes Gud-Mennesket et Modsigelsens-Tegn – men hvad Modsigelse skulde der vel være i den speculative Eenhed af Gud og Menneske overhovedet? Nei, deri er ingen Modsigelse; men Modsigelsen er, og den størst mulige, den qualitative, mellem at være Gud og at være et enkelt Menneske. At være et Tegn er, foruden hvad man er umiddelbart tillige at være et Andet; at være et Modsigelsens-Tegn er, at være et Andet, der staaer i Modsætning til det, man umiddelbart er. Saaledes med Gud-Mennesket. Umiddelbart er han et enkelt Menneske, ganske som andre Mennesker, et ringe, uanseeligt Menneske; men nu Modsigelsen, at *han* er Gud.

Dog for at denne Modsigelse ikke skal blive en Modsigelse, som er for Ingen, eller ikke er for Nogen – omtrent som naar en Mystifikation lykkes saa overordentlig, at dens Virkning er Nul – maa der Noget til for at henlede Opmærksomheden paa den. Hertil tjener væsentligen Miraklet, og et enkelt ligefremt Udsagn om at være Gud. Dog er hverken Miraklet, eller det enkelte ligefremme Udsagn absolut ligefrem Meddelelse; thi saa er eo ipso Modsigelsen hævet. Hvad Miraklet, der er *Troens* Gjenstand, angaaer, sees dette vel let; og hvad det Andet angaaer, at det enkelte ligefremme Udsagn dog ikke er ligefrem Meddelelse, da skal dette senere blive viist.

Gud-Mennesket er Modsigelsens Tegn, og hvorfor? Fordi han, svarer Skriften, skulde gjøre Hjerternes Tanker aabenbare. Har saa alt det Moderne om den speculative Eenhed af Gud og Menneske, alt Det der blot betragter Christendommen som en Lære: har det den fjerneste Lighed med det Christelige? Nei, i det Moderne er Alt gjort saa ligefrem som Fod i Hose – og det Christelige er: Modsigelsens Tegn, som gjør Hjerternes Tanker aabenbare. Gud-Mennesket er et enkelt Menneske – ikke en phantastisk Eenhed, som aldrig har existeret uden sub specie æterni; og han er Intet mindre end en Docerende, der lærer ligefrem for Ramsere eller dicterer Paragrapher for Hurtigskrivere, han gjør lige det Modsatte, han gjør Hjerternes Tanker aabenbare. O, det er saa mageligt at være Tilhører og Afskriver, naar Alt gaaer saa ganske ligefrem: d'Hrr. Tilhørere og Skrivere vogte sig vel – det er *deres* Hjerters Tanker, der skulle gjøres aabenbare.

Og det kan kun Modsigelsens Tegn: det drager Opmærksomheden paa sig, og saa præsenterer det en Modsigelse. Der er et Noget, som gjør, at man ikke kan lade være at see – og see, idet man seer, seer man som i et Speil, man kommer til at see sig selv, eller han, der er Modsigelsens Tegn, seer En lige ind i Hjertet, medens man stirrer ind i Modsigelsen. En Modsigelse stillet lige over for et Menneske – og naar man da kan faae ham til at see derpaa: er et Speil; idet han dømmes, maa det blive aabenbart, hvad der boer i ham. Det er en Gaade; men idet han gjetter, bliver det aabenbart, hvad der boer i ham, ved hvorledes han gjetter. Modsigelsen sætter ham et Valg, og idet, samt i Det, han vælger, bliver han selv aabenbar.

Anm. Man seer, at ligefrem Meddelelse er Gud-Mennesket en Umulighed, thi da han er Modsigelsens Tegn, kan han ikke meddele sig ligefrem; allerede det at være et Tegn er en Reflexions-Bestemmelse, end sige at være Modsigelsens Tegn. Man seer tillige, at kun derved har den moderne Forvirring naaet at gjøre hele Christendommen til ligefrem Meddelelse ved at lade Meddeleren »Gud-Mennesket« ude. Saasnart man ikke tankeløst tager Meddeleren bort, eller tager Meddelelsen og lader Meddeleren ude, saasnart man tager Meddeleren med, og Meddeleren er Gud-Mennesket, et Tegn, Modsigelsens Tegn: saa er ligefrem Meddelelse umulig, som den var i Samtidighedens Situation. Men nu har man faaet det gjort anderledes. Det er 1800 Aar siden Christus levede, han er saa glemt – kun hans Lære bestaaer: ja, det er, man har afskaffet Christendommen.

§ 2

Tjenerens Skikkelse er Ukjendeligheden (Incognito'et)

Hvad er Ukjendelighed? Ukjendelighed er, ikke at være i Dets Charakter, man væsentligen er, f. Ex. naar en Politiembedsmand er civilklædt.

Og saaledes er det Ukjendelighed, den absolute Ukjendelighed: naar man er Gud, da at være et enkelt Menneske. Det at være det enkelte Menneske eller et enkelt Menneske (ligegyldigt i en vis Forstand enten det er et fornemt eller et ringe) er den størst mulige, den uendelig qualitative Afstand fra det at være Gud, og derfor det dybeste Incognito.

Men det Moderne har afskaffet Christus, enten kastet ham reent bort og taget hans Lære, eller gjort ham phantastisk, og phantastisk paadigtet ham den ligefremme Meddelelse. Anderledes i Samtidighedens Situation; og tillige huske man paa, at det var Christi Villie at være incognito, just fordi han vilde være Modsigelsens Tegn. Men disse 18 Aarhundreder, hvad man af dem formeentligen har faaet at vide; og paa

den anden Side de fleste Menneskers fuldkomne Ukyndighed og Uerfarenhed betræffende hvad det vil sige at ville være incognito, en Ukyndighed og Uerfarenhed der har sin Grund i den overhaandtagende Doceren, medens det ganske glemmes, hvad det er at existere: dette har forvirret Forestillingen om Gud-Mennesket.

De fleste Mennesker, der nu leve i Christenheden, leve vistnok hen i den Indbildning, at havde de levet samtidigt med Christus, havde de strax kjendt ham trods Ukjendeligheden. Det undgaaer dem ganske, hvorledes de forraade, at de ikke kjende dem selv; og det undgaaer dem ganske, at denne deres Formening, hvormed de vistnok mene at prise Christus, er Blasphemi, indeholdt i den Præste-Vrælets dialektisk-sluddervorne Climax: *i den Grad* var Christus Gud, at man strax og ligefrem kunde see det, istedetfor: han var sand Gud, og derfor *i den Grad* Gud, at han var i Ukjendeligheden, saa det var ikke Kjød og Blod, men lige det Modsatte af Kjød og Blod, der indgav Peder at kjende ham.

Og man digter i Grunden Christus om. Man gjør ham til et Menneske, der var sig bevidst at være det Overordentlige – men som Samtiden ikke blev opmærksom paa. Dette kan endnu være sandt. Men man digter videre, man digter, at Christus i Grunden gjerne vilde have været *ligefrem* kjendelig som det Overordentlige han var, men at Samtidens Forblindethed uretfærdigt ikke vilde forstaae ham. Det er, man forraader, at man slet ikke forstaaer hvad et Incognito vil sige. Det var Christi frie Beslutning fra Evighed af, at ville være incognito. Naar man da mener at ære ham ved at sige eller tænke: havde jeg levet samtidigt med ham, jeg skulde vel have kjendt ham ligefrem: saa fornærmer man ham, og da det er Christus man fornærmer, betyder dette, at man er blasphemisk.

Men de fleste Mennesker existere i dybere Forstand slet ikke, de have aldrig gjort sig existentielt fortrolige med, det er, aldrig forsøgt executivt den Tanke at ville være incognito. Lad os tage simple menneskelige Forhold. Naar jeg vil være incognito (Grunden hvorfor, og om jeg har Lov dertil, lades her udenfor), er det saa en Kompliment, om En kommer og siger til mig: jeg kjendte Dig strax; lige det Modsatte, det er en Satire over mig. Dog maaskee var Satiren beføiet, mit Incognito slet. Men lad os nu tænke et Menneske, der formaaede at fastholde et Incognito: han *vil* altsaa være incognito, han vil vel være kjendt, men ikke *ligefrem*. Det bliver da ikke Noget, der hænder ham, at han ikke kjendes ligefrem for det han er; thi det er jo hans egen frie Beslutning. Men her ligger egentlig Hemmeligheden, den Overlegenhed over sig selv have de fleste Mennesker ingen Anelse om; og den Overlegenhed over sig selv, at ville være saaledes incognito, at man synes noget langt Ringere end man er, den ane de slet ikke. Eller gik der en Anelse op for dem, vilde de vel tænke: hvilken Galskab, sæt saa det lykkedes med Incognito'et, saa godt, at man virkelig ansaaes for det man udgav sig for! Længere komme Menneskene vel neppe, om de komme saa langt. De opdage en Selvmodsigelse her, som indenfor det Godes Tjeneste er den egentlige Selvfornægtelse: den Gode bestræber sig af al Magt for at fastholde sit Incognito, og hans Incognito er, at han er noget langt Ringere end han er. Altsaa En vælger et Incognito, der viser ham langt Ringere end han er; han tænker maaskee paa det Socratiske: for i Sandhed at ville det Gode skal man endog undgaae Skinnet af at gjøre det Incognito'et er hans frie Beslutning. Han anstrenger sig nu af yderste Evne, brugende al sin Opfindsomhed og Uforfærdethed, for at fastholde Incognito'et. Enten lykkes det ham nu, eller det mislykkes. Lykkes det – saa, ja saa har han jo, menneskelig talt, skadet sig selv, han har faaet alle Mennesker til at troe det Ringeste om ham. O, Selvfornægtelse; og paa den anden Side, o uhyre Anstrengelse, thi han har jo i ethvert Øieblik havt det i sin Magt at vise sin sande Skikkelse. O, Selvfornægtelse, thi hvad er Selvfornægtelse uden Frihed; o, Selvfornægtelsens Høieste, naar Incognito'et er lykkedes ham saa godt, at selv om han nu vilde tale ligefrem, vilde Ingen troe ham.

Men at en saadan Overlegenhed er til, eller kunde være til, derom har Menneskene slet ingen Forestilling. Hvor langt man er derfra, vilde man erfare, hvis man vilde forsøge af en saadan Overlegen at faae den ligefremme Meddelelse, eller hvis han selv begyndte derpaa og gav den – man vilde erfare det, naar han saa igjen tog Incognito'et. Altsaa lad os tænke f. Ex. en ædel menneskelig Sympathi, der, for en Forsigtigheds Skyld, eller af hvilkensomhelst anden Grund, fandt et Incognito fornødent. Dertil vælges f. Ex. at synes en Egoist. Nu aabner han sig da for En, viser ham sin sande Skikkelse, og den Anden troer den, gribes af den. Altsaa de forstaae hinanden. Den Anden er maaskee ogsaa af den Mening, at han forstaaer Incognito'et – han lægger ikke Mærke til, at det jo var taget bort, at han ved Hjælp af *ligefrem* Meddelelse forstod det, altsaa ved Dens Hjælp som *var* incognito, men som ikke var det, saa længe som han meddeelte ham Forstaaelsen. Lad os nu tænke, at den Overlegne af en eller anden Grund faaer i Sinde eller finder det fornødent at sætte Incognito'et igjen mellem de To, som dog forstode hinanden, saa heed det, hvad saa? Saa vil det afgjøres, om den Anden er lige saa stor Dialektiker som den Første, eller om den Anden har Troen paa en saadan Selvfornægtelses Mulighed, det vil sige, det vil afgjøres, om den Anden i sig har Kraft til at løse et Incognito, eller til at holde Forstaaelsen fast lige over for det, eller til ved sig selv at forstaae det. I det Øieblik den Overlegne ifører sig Incognito'et, gjør han naturligviis Alt for at fastholde det, han hjælper slet ikke den Anden, tvertimod udtænker han den netop paa ham meest beregnede Form for at bedrage, ɔ: for at fastholde sit Incognito. Er han nu væsentligen den Overlegne, saa lykkes det ham. Den Anden gjør saa først lidt Modstand i Retning af ligefrem Meddelelse: »det er et Bedrag, Du er ikke saa«, men Incognito'et holdes, der følger ingen ligefrem Meddelelse, og den Anden bliver saa dog igjen af den Mening, at det er en Egoist dette Menneske, han siger maaskee: »jeg havde et Øieblik troet paa ham, men nu seer dog ogsaa jeg, at han er en Egoist.« Sagen er, han kan ikke ret fastholde den Tanke, at det dog ikke skulde være hiin Ukjendelige kjerere at ansees for det Gode han er; og Sagen er, han kan kun forstaae et Incognito, saa længe den

Ukjendelige i ligefrem Meddelelse viser ham, hvorledes og at det er saa, det er, saa længe der intet Incognito er, eller dog den Ukjendelige ikke er i sin Charakter af at være ukjendelig, samlende hele sin Aandskraft paa at holde Ukjendeligheden, overladende den Anden til ham selv. Saa længe den Første hjælper ham med ligefrem Meddelelse om Ukjendeligheden, kan han forstaae den og – Selvfornægtelsen, thi da er den der egentligen ikke. Men naar den er, kan han ikke forstaae ham. Det er, den Anden troer dog egentligen ikke paa Muligheden af at en saadan Selvfornægtelse skulde være til. – Om et Menneske har Lov til at mystificere saaledes, om et Menneske kan det, om det Forsvar, hvis han kunde det, var tilstrækkeligt, at han maieutisk udviklede den Anden, eller fra en anden Side, om det ikke just er Pligt, antaget nemlig at det er Selvfornægtelse og ikke Stolthed: afgjør jeg ikke. Man betragte dette blot som et Tanke-Experiment, der dog oplyser Noget betræffende »Ukjendelighed«.

Og nu Gud-Mennesket! Han er Gud, men vælger at blive det enkelte Menneske. Dette er som sagt det dybeste Incognito eller den uigjennemtrængeligste Ukjendelighed, der er mulig; thi Modsigelsen mellem at være Gud og at være et enkelt Menneske er den størst mulige, den uendelig qualitative. Men det er hans Villie, hans frie Beslutning, og derfor et almægtigt fastholdt Incognito. Ja, han har i en vis Forstand, ved at lade sig føde, een Gang for alle bundet sig selv; hans Ukjendelighed er saa almægtigt fastholdt, at han selv paa en Maade er i sit Incognitos Magt, hvori ligger hans reent menneskelige Lidelses bogstavelige *Virkelighed*, at denne ikke er en blot Tilsyneladelse, men i en vis Forstand er den paatagne Ukjendeligheds Overmagt over ham selv. Kun saaledes er det i dybeste Forstand Alvor med, at han blev sandt Menneske, hvorfor han jo ogsaa gjennemliden Lidelsens Yderste at føle sig forladt af Gud, saa han altsaa ikke i ethvert Øieblik er ude over Lidelsen, men er virkeligen i Lidelsen, og dette reent Menneskelige vederfares ham, at dog Virkeligheden viser sig forfærdeligere end Muligheden, at han, der frit iførte sig Ukjendeligheden, dog virkelig lider, som var han fangen eller havde han fanget sig selv i Ukjendeligheden. Det er en besynderlig Art Dialektik; at han almægtig – binder sig selv: og han gjør det saa almægtigt, at han virkelig føler sig bunden, lider under Følgen af, at han kjerligt og frit besluttede at blive et enkelt Menneske – i den Grad blev det Alvor med at han blev et virkeligt Menneske; men saaledes maatte det være, hvis han skulde være Modsigelsens Tegn, der gjør Hjerternes Tanker aabenbare. – Det Ufuldkomne i Forhold til al et Menneskes Ukjendelighed er just den Vilkaarlighed, med hvilken han hvert Øieblik kan tilintetgjøre den; Ukjendeligheden er desto fuldkomnere Alvor, jo mere han veed at forhindre sig heri og gjøre sig dette mindre muligt. Men Gud-Menneskets Ukjendelighed er et almægtigt fastholdt Incognito, og den guddommelige Alvor just den, at det i den Grad fastholdtes, at han selv reent menneskeligt leed under Ukjendeligheden.

Anm. Man seer let, at den ligefremme Meddelelse er en Umulighed, naar man da er saa god at tage Meddeleren med, ikke saa distrahit at glemme Christus over Christendommen. I Forhold til Ukjendelighed, eller for En der er i Ukjendelighed, er ligefrem Meddelelse en Umulighed; thi den ligefremme Meddelelse siger jo ligefrem hvad man væsentlig er – men Ukjendelighed er, ikke at være i Dets Charakter man væsentlig er: altsaa er der en Modsigelse, som gjør den ligefremme Meddelelse alligevel til den ikke ligefremme, det er, gjør den ligefremme Meddelelse umulig. Skal der gives en ligefrem Meddelelse, som bliver en ligefrem Meddelelse, maa man træde ud af Incognito'et, ellers bliver hvad der i sit Første er ligefrem Meddelelse (det ligefremme Udsagn) dog ved det Andet (Meddelereens Incognito) ikke ligefrem Meddelelse.

§ 3

Den ligefremme Meddelelses Umulighed

Modsætningen til den ligefremme Meddelelse er indirecte Meddelelse. Denne kan frembringes paa to Maader.

Den indirecte Meddelelse kan være en Meddelelsens Kunst i at fordoble Meddelelsen. Kunsten bestaaer saa netop i, at gjøre sig selv, Meddeleren, til Ingen, reent objektiv, og saa uafbrudt at sætte qualitative Modsætninger i Eenhed. Dette er hvad nogle Pseudonymer pleie at kalde Meddelelsens Dobbelt-Reflexion. Der er f. Ex. indirecte Meddelelse: at sætte Spøg og Alvor saaledes sammen, at Sammensætningen er en dialektisk Knude – og saa selv at være Ingen. Vil Nogen have med den Art Meddelelse at gjøre, maa han selv ved sig selv løse Knuden. Eller, at bringe Forsvar og Angreb i Eenhed saaledes, at Ingen ligefrem kan sige, om man angriber eller forsvarer, saa den ivrigste Tilhænger af Sagen og dens arrigste Fjende, begge kan synes at see en Allieret i En – og saa selv at være Ingen, en Fraværende, et objektivt Noget, intet personligt Menneske. Naar saaledes i en given Tid Troen er som forsvunden af Verden, Noget man maatte efterlyse blandt bortkomne Sager, saa kan det maaskee være gavnligt for dialektisk at lokke Troen – dog dette afgjør jeg ikke, om det kan være gavnligt; men her er et Exempel paa indirecte Meddelelse, eller Meddelelse i

Dobbelt-Reflexionen: man fremstiller Troen i eminent Forstand, man gjør Fremstillingen saaledes, at den meest Orthodoxe seer et Forsvar for Troen, og Fritænkeren et Angreb, medens Meddeleren er Nul, intet Menneske, et objektivt Noget – dog maaskee en behændig Spion, der ved Hjælp af den Meddelelse faaer at vide, hvilken der er hvilken, hvo der er den Troende, hvo Fritænkeren; thi dette bliver aabenbart, idet de bedømme Frembringelsen, som hverken er Angrebet eller Forsvaret.

Men den indirecte Meddelelse kan ogsaa fremkomme paa en anden Maade, ved Forholdet mellem Meddelelsen og Meddeleren; her er altsaa altsaa med, medens han i første Tilfælde var udeladt, dog vel at mærke ved en negativ Reflexion. Men vor Tid kjender egentligen ingen anden Art Meddelelse end denne maadelige: at docere. Man har reent glemt hvad det er at existere. Al Meddelelse betræffende det at existere kræver en Meddeler; Meddeleren er nemlig Reduplikationen af Meddelelsen, at existere i Det man forstaaer, er at reduplicere.

Men fordi der er en Meddeler, som selv existerer i Det han meddeler, derfor kan man dog endnu ikke kalde denne Meddelelse indirecte Meddelelse. Er derimod Meddeleren selv dialektisk bestemt, hans egen Væren en Reflexions-Bestemmelse, saa er al ligefrem Meddelelse umulig.

Saaledes med Gud-Mennesket. Han er et Tegn, Modsigelsens Tegn, han er i Ukjendelighed, altsaa er al ligefrem Meddelelse umulig. Naar nemlig Meddelelsen af en Meddeler skal være ligefrem, saa maa ikke blot Meddelelsen være ligefrem, men Meddeleren selv være ligefrem bestemt. Hvis ikke, saa bliver selv det ligefremmeste Udsagn af en saadan Meddeler, det bliver ved Meddeleren, ɔ: ved Det, Meddeleren er, dog ikke ligefrem Meddelelse.

Naar En siger ligefrem: jeg er Gud, Faderen og Jeg ere Eet, saa er det ligefrem Meddelelse. Men naar nu Den, der siger det, Meddeleren, er det enkelte Menneske, et enkelt Menneske ganske som andre, saa er denne Meddelelse ikke just ganske ligefrem; thi det er ikke just ganske ligefrem, at et enkelt Menneske skulde være Gud – medens det han siger er ganske ligefremt. Meddelelsen indeholder ved Meddeleren en Modsigelse, den bliver indirecte Meddelelse, den sætter Dig et Valg: om Du vil troe ham eller ikke.

Man kunde gjerne græde, naar man kommer til at betænke Christendommens Tilstand i Christenheden ved Anledning af hvad der i Prædikeforedraget atter og atter bruges, og med den største Suffisance, som sagde man noget rigtigt Slaaende og Overbevisende. Det hedder, Christus har ligefrem selv sagt, at han var Gud, Faderens Eenbaarne; man perhorrescerer al Skjulthed som Christus uværdig, som Tant og Forfængelighed i Forhold til et saa alvorligt Anliggende, det alvorligste af alle, Menneskehedens Frelse; man forsikkrer, at Christus har givet ligefrem Svar paa ligefremt Spørgsmaal. Ak, saadanne Præster veed aldeles ikke, hvorom de tale, det er som skjult for deres Øine, at de afskaffe Christendommen. Han der var Jøder en Forargelse, Græker en Daarskab, Mysteriet ved hvem Alt blev aabenbart, men i Mysteriet: ham gjør man menneskelig om til saadan en Slags publik alvorlig Mand, næsten lige saa alvorlig som Præsten; naar man blot gjør sig den Uleilighed at sige til ham saadan i ligefrem dvask Gemytlighed »siig mig nu alvorlig«, saa faaer man uden al Frygt og Bæven for Guddommen, uden den Døds kamp der er Troens Fødsel, uden den Gysen der er Tilbedelsens Første, uden Rædselen af Forargelsens Mulighed faaer man Det strax at vide ligefrem, det som ikke kan vides ligefrem.

Ja vist har Christus ganske ligefrem sagt sig selv at være Faderens Eenbaarne, det er, *Modsigelsens Tegn* har – *ganske ligefrem* sagt – hvad vil det sige? See, her staae vi igjen. Er han Modsigelsens Tegn, saa kan han ikke give ligefrem Meddelelse, det vil sige, Udsagnet kan være ganske ligefremt, men det at han er med, det at han siger det, Modsigelsens Tegn, gjør det til indirecte Meddelelse. Ja vist har Christus sagt: troer paa mig, og det er jo et ganske ligefremt Udsagn. Men naar nu Den, der siger det, er Modsigelsens Tegn, hvad saa, saa er dette ligefremme Udsagn i hans Mund jo just Udtrykket for, at det at troe ikke er noget saa ganske Ligefremt, eller, at selv denne hans Opfordring til at troe er indirecte Meddelelse.

Og hvad nu *Alvoren* angaaer, saa forstaae da saadanne Præster sig ligesaa godt paa Alvoren som paa Christendommen overhovedet. Alvoren er just, at Christus ikke kan give ligefrem Meddelelse, at det enkelte ligefremme Udsagn kun, ligesom Miraklet, kan tjene til at gjøre opmærksom, for at saa den Opmærksomme, stødende an paa Modsigelsen, kan vælge, om han vil troe eller ikke.

Men man forvirrer det Christelige paa alle Maader. Man gjør Christus til den speculative Eenhed af Gud og Menneske; eller man kaster Christus reent bort og tager hans Lære; eller man gjør for bare Alvor Christus til en Afgud. Aand er Nægtelse af den ligefremme Umiddelbarhed. Er Christus sand Gud, saa maa han ogsaa være i Ukjendeligheden, iført Ukjendeligheden, hvilken er Nægtelse af al Ligefremhed. Den ligefremme Kjendelighed er netop karakteristisk for Afguden. Men det gjør man nu Christus til, og det skal være Alvoren; man tager det ligefremme Udsagn, danner phantastisk en Skikkelse svarende dertil (helst sentimentalt, det milde Blik, det venlige Øie, eller hvad ellers en saadan fjantet Præst kan hitte paa), og saa er det *ligefrem* ganske vist, at Christus er Gud.

O, modbydelige sentimentale Letfærdighed! Nei, for slet saa godt Kjøb slipper man dog ikke til at blive Christen. Han er Modsigelsens Tegn, og ved det ligefremme Udsagn fængsler han Dig kun til sig, at Du nu

maa støde an paa Modsigelsen, og Dit Hjertes Tanke blive aabenbar, idet Du vælger, om Du vil troe eller ikke.

§ 4

Den ligefremme Meddelelses Umulighed er i Christo Lidelsernes Hemmelighed

Der er især i tidligere Tider talet Meget og ofte om Christi Lidelser, hvorledes han blev bespottet, hudstrøgen, korsfæstet. Men over Dette synes man at glemme en ganske anden Art Lidelse, Inderlighedens Lidelse, Sjels-Lidelse, eller det man maatte kalde Lidelsernes Hemmelighed, der var uadskilleligt fra hans Liv i Ukjendeligheden, saasnt han fremtraadte, indtil det Sidste.

Det er altid smertefuldt at maatte skjule en Inderlighed og maatte synes en Anden – saaledes er det i blot menneskelige Forhold. Det er den tungeste menneskelige Lidelse; og Den, der lider saaledes, ak han lider ofte i een Dag mere end alle legemlige Martrer tilsammen. Jeg paatager mig ikke at afgjøre, om der virkelig gives saadanne Collisioner, om et Menneske, naar han oplever en saadan Collision, ikke tillige hvert Øieblik han bliver i den, synder: jeg taler blot om Lidelsen. Collisionen er, af Kjerlighed til et andet Menneske at maatte skjule en Inderlighed og synes en Anden. Smerterne ere blot sjelelige, og saa sammensatte som muligt. Men det er ikke godt, at en Smerte er sammensat, med hver ny Sammensætning faaer den een Braad mere. Det Smertelige er nu først den egne Lidelse; thi er det saligt i Kjerlighedens, i Venskabets Forstaaelse at tilhøre et andet Menneske, saa er det smerteligt at maatte beholde denne Inderlighed for sig selv. Dernæst er det Lidelse paa den Andens Vegne; thi hvad der er Kjerlighedens Omsorg, en Kjerlighed der vilde gjøre Alt, offre Livet for den Anden, det finder her sit Udtryk i Noget, som har en rædsom Lighed med den høieste Art Grusomhed – ak og dog er det Kjerlighed. Endeligen er det Smertelige Ansvars Lidelse. Det er altsaa: af Kjerlighed at tilintetgjøre, umiddelbart, sin egen Kjerlighed, dog bevarende den; af Kjerlighed at være grusom mod den Elskede; af Kjerlighed at paatage sig dette uhyre Ansvar.

Men nu Gud-Mennesket! Den sande Gud *kan* ikke blive ligefrem kjendelig; men den ligefremme Kjendelighed er hvad det blot Menneskelige, hvad Menneskene, til hvilke han kom, vilde bede og bønfalde ham om som en ubeskrivelig Lindring. Og af Kjerlighed bliver han Menneske! Han er Kjerlighed; og dog maa han i ethvert Øieblik, han er til, ligesom korsfæste al menneskelig Medlidenhed og Omsorg – thi han kan kun blive Troens Gjenstand. Men Alt hvad der hedder blot menneskelig Medlidenhed forholder sig til den ligefremme Kjendelighed. Dog bliver han ikke »Troens« Gjenstand, er han ikke sand Gud; og er han ikke sand Gud, frelser han heller ikke Mennesket. Altsaa, ved det Skridt, han gjør af Kjerlighed, styrter han paa een Gang hiint Menneske, Menneskeheden, i den rædsomste Afgjørelse. Ja, det er som hørte man et Skrig af den menneskelige Medlidenhed: o, hvorfor gjør Du dog det! Og dog gjør han det af Kjerlighed, han gjør det for at frelse Menneskene. Men ude i denne Afgjørelses Rædsel maa han holde dem fra sig, hvis de overhovedet frelste i Troen skulle tilhøre ham – og han er Kjerlighed. Af Kjerlighed vil han gjøre Alt for Menneskene, han sætter sit Liv til for dem, han lider for dem den forsmædelige Død – og han lider for dem dette Liv, at maatte i guddommelig Kjerlighed og Medlidenhed og Barmhjertighed (mod hvilken dog al menneskelig Medlidenhed er som Intet at regne), menneskelig talt, være saa haard. Hans hele Liv er Inderlighedens Lidelse. Og da saa hans Livs sidste Afsnit begynder med det natlige Forræderi, da lider han legemlig Smerte og Mishandling; han lider at forraades af en Ven; at staa ene, udleet, bespottet, bespyttet, med Tornekronen paa, og purpurklædt; ene med sin, menneskelig talt, tabte Sag – see hvilket Menneske; ene blandt sine rasende Fjender – rædsomme Omgivelse; forladt af alle sine Venner – frygtelige Eensomhed! Dog saaledes kan ogsaa et Menneske lide, lide den samme Mishandling, lide at selv hans bedste Ven forlader ham: men saa heller ikke mere; hvis dette er overstaaet, saa er for et Menneske Lidelsens Kalk tømt. Her derimod iskjenkes den endnu engang, den bittreste: han lider, at denne hans Lidelse kan blive og bliver til Forargelse for de faa Troende. Vistnok lider han kun een Gang; men han slipper ikke som et Menneske med Lidelsens første Gang, han gjennemliden den tungeste Lidelse anden Gang, i Bekymringen for og i Sorgen over, at hans Lidelse er til Forargelse.

Begribe denne Lidelse kan intet Menneske; at ville begribe den er Formastelse.

* *
*

Hvad mig selv angaaer, der stræber at fremstille Dette, skylder jeg maaskee her en lille Forklaring. Jeg

forraader muligt stundom et saadant Kjendskab til den skjulte Inderlighed, den egentlige Selvfornægtelses Lidelse, at maaskee Nogen kunde falde paa, at jeg, om end som naturligt et Menneske, dog var en Saadan, et af hine sjeldne ædle Mennesker. Dette er meget langt fra. Jeg er paa en besynderlig Maade, og ikke just for min Dyds Skyld, snarere for mine Synders Skyld, blevet reent formelt vidende om Existents-Hemmeligheder og Existents-Hemmelighedsfuldhed, som disse og denne vistnok ikke er til for Mange. Jeg roser mig ikke deraf, thi det er ikke for min Dyds Skyld. Men jeg stræber redeligt at benytte denne Viden til at belyse det menneskelig Sande, og det, menneskelig, sande Gode. Og dette bruger jeg igjen for om muligt at gjøre opmærksom paa det Hellige – om hvilket jeg saa dog bestandigt tilføier, at dette kan intet Menneske begribe, at i Forhold til dette begyndes og endes med Tilbedelse. Thi om man end begreb og ganske begreb det reent Menneskelige, denne Forstaaelse er jo dog en Misforstaaelse i Forhold til Gud-Mennesket. – Hvad Ansvar jeg bærer, forstaaer Ingen som jeg gjør det; Ingen uleilige sig derfor med at ville forfærde mig, thi til Den, der kan forfærde ganske anderledes, forholder jeg mig i Frygt og Bæven. Men heller ikke ret Mange forstaae som jeg, at man i Christenheden har afskaffet Christendommen.

§ 5

Forargelsens Mulighed er at nægte den ligefremme Meddelelse

Forargelsens Mulighed er, som vi have stræbt at vise, tilstede i ethvert Øieblik, befæstende i ethvert Øieblik mellem den Enkelte og Gud-Mennesket det svælgende Dyb, over hvilket kun Troen rækker. Det er saaledes, for atter og atter at gjentage, ikke et tilfældigt Forhold, ikke saa, at Nogle mærke Forargelsens Mulighed Andre ikke, nei, Forargelsens Mulighed er Anstødet for Alle, enten de nu vælge at troe eller de forarges.

Meddelelsen begynder altsaa med et Tilbagestød. Men at begynde med et Tilbagestød er at nægte den ligefremme Meddelelse. Dette er da let at indsee, det tilbyder sig næsten sandseligt for Anskuelsen. Hvad der tilbyder sig ligefrem, kan da ikke siges først at støde fra; men hvad der tilbyder sig saaledes, at det først støder fra, kan da ikke siges at tilbyde sig ligefrem. Derimod kan det heller ikke siges blot at støde fra; thi det tilbyder sig, men saaledes, at det først støder fra.

Men tag Forargelsens Mulighed bort, som man har gjort i Christenheden, saa er hele Christendommen ligefrem Meddelelse, og saa er Christendommen afskaffet, den er blevet noget let, overfladisk Noget, som hverken saarer eller helbreder dybt nok, den blot menneskelige Medlidenheds usande Opfindelse, som forglemmer den uendelige kvalitative Forskjel mellem Gud og Menneske.

§ 6

At nægte den ligefremme Meddelelse er at fordre »Troen«

Forargelsens Mulighed, Forholdet, med hvilket der begyndes, er i dybeste Forstand Udtrykket for, at gjøre opmærksom, eller for, at der af et Menneske kræves den størst mulige Opmærksomhed (ja efter en Maalestok, som er en anden end den blot menneskelige; thi det er efter den guddommelige Maalestok) i Forhold til den Afgjørelse at blive troende. Ogsaa den ligefremme Meddelelse søger maaskee at gjøre Modtageren opmærksom, saa godt den kan: den beder og besværges ham, den lægger ham Sagens Vigtighed ret paa Hjerte, formaner, truer o. s. v. – det er Alt igjen ligefrem Meddelelse, og derfor er der hverken Alvor nok i Forhold til den høieste Afgjørelse, ei heller vindes der Opmærksomhed nok.

Nei, der begyndes med at nægte den ligefremme Meddelelse – det er Alvoren. Frygtelig er Forargelsens Mulighed, og dog er den, ligesom Loven er det i Forhold til Evangeliet, Strengheden, som hører med til Alvoren. Der er ingen ligefrem Meddelelse, og ingen ligefrem Modtagelse: der er et Valg. Det gaaer ikke saaledes til som ved den ligefremme Meddelelse, at der lokkes og trues og formaner – og saa, saa, ganske uformærkeligt skeer saa Overgangen saadan lidt efter lidt, Overgangen til saadan at antage det, at holde sig overbeviist derom, at være af den Mening o. s. v. Nei, der fordres en ganske bestemt Art Modtagelse: Troens. Og Troen er selv en dialektisk Bestemmelse. Tro er et Valg, ingenlunde den ligefremme Modtagelse – og Modtageren er Den, der bliver aabenbar, om han vil troe eller forarges.

Men hele den moderne Philosophi har da gjort Alt for at faae os indbildt, at Tro er en umiddelbar Bestemmelse, er det Umiddelbare, hvilket igjen hænger sammen med, at man har afskaffet Forargelsens Mulighed, gjort Christendommen til en Lære, afskaffet Gud-Mennesket og Samtidighedens Situation. Det den moderne Philosophi forstaaer ved Tro er egentlig hvad man kalder en Mening, eller hvad man saadan i daglig Tale kalder at troe. Christendommen gjøres til en Lære; denne Lære forkyndes saa et Menneske, og han troer nu, at det er saa, som denne Lære siger. Det næste Stadium bliver derfor at »begribe« denne Lære; det gjør Philosophien. Dette er Altsammen ganske rigtigt, dersom Christendommen var en Lære; men da den ikke er det, er det ogsaa ganske galt. Tro i prægnant Forstand forholder sig til Gud-Mennesket. Men Gud-Mennesket, Modsigelsens-Tegn, nægter den ligefremme Meddelelse – og kræver Troen.

At det at nægte ligefrem Meddelelse er at fordre Tro, kan man simpelt eftervise i blot menneskelige Forhold, naar man dog erindrer, at Tro i eminenteste Forstand forholder sig til Gud-Mennesket. Lad os gjenemgaae dette, og lad os dertil tage Forholdet mellem to Elskende. Jeg antager da først dette Forhold: den Elskende forsikkrer i de meest brændende Udtryk den Elskede om sin Kjerlighed, og hans hele Væsen er svarende til denne Forsikkring, idel Tilbedelse næsten – han spørger nu den Elskede »troer Du, at jeg elsker Dig?« Den Elskede svarer saa: ja, jeg troer. Saaledes tale vi rigtignok. Lad os nu derimod antage, at den Elskende faaer den Idee, at ville prøve den Elskede, om hun troer ham. Hvad gjør han saa? han bortskjærer al ligefrem Meddelelse, forvandler sig selv til en Dobbeltthed; det seer i Muligheden skuffende ud, som kunde han muligt lige saa godt være en Bedrager som den trofast Elskende. Dette er at gjøre sig til en Gaade; men hvad er en Gaade? en Gaade er et Spørgsmaal; og hvad spørger dette Spørgsmaal om? det spørger, om hun troer ham. – Jeg afgjør nu ikke, om han har Lov dertil, jeg forfølger blot Tankebestemmelserne; og i ethvert Tilfælde maa jo erindres, at en Maieutiker til et vist Punkt gjør det Samme, stiller den dialektiske Dobbeltthed, men i lige modsat Hensigt, just for at vende det andet Menneske fra sig, for at gjøre ham indadvendt, for at gjøre ham fri, ikke for at drage ham til sig. – Man vil let see Forskjellen i den Elskendes Adfærd. I det første Tilfælde spørger han ligefrem: troer Du mig; i det andet Tilfælde gjør han sig til et Spørgsmaal: om hun troer ham. Maaskee kommer han bittert til at fortryde, at han tillod sig noget Saadant; Sligt har jeg her ikke med at gjøre, jeg forfølger blot Tankebestemmelserne. Og dialektisk seer er det ganske vist, at den sidste Methode er en langt grundigere Maade at fordre Troen paa. Den sidste Methodes Hensigt er at gjøre den Elskede aabenbar i et Valg; hun maa nu nemlig ud af Dobbelttheden vælge, hvilken Skikkelse hun troer er den sande. Vælger hun nu det Godes, saa er det aabenbart, at hun troer ham. Det er aabenbart, thi han hjælper hende slet ikke; han har tvertimod ved Dobbelttheden stillet hende ganske ene uden nogensomhelst Understøttelse. Han er en Dobbeltthed, og nu er Spørgsmaalet, hvad hun dømmes om ham; men han forstaaer det anderledes, thi han seer, at det ikke er ham, der bliver dømt, men hende, der bliver aabenbar i, hvorledes hun dømmes. Om han har Lov dertil, afgjør jeg nu ikke, jeg forfølger blot Tankebestemmelserne. Hans Fremgangsmaade, der maaskee, saa længe den staaer paa, volder ham ubeskrivelig Lidelse i Uro og Bekymring, er paa een Gang en næsten iisnende, umenneskelig Ligegyldighed, og dog igjen den meest potentserede Lidenskab. Men han fordrer Tro. Og dialektisk har han Ret, at det at troe, naar man faaer ligefrem Meddelelse, er altfor ligefremt.

Og noget Saadant har Christendommen aldrig forstaaet ved Troen. Gud-Mennesket maa fordre Troen, og maa nægte den ligefremme Meddelelse for at fordre Troen. Han kan det ikke anderledes i en vis Forstand, og han vil det ikke anderledes. Som Gud-Mennesket er han kvalitativ forskjellig fra ethvert Menneske, derfor maa han nægte den ligefremme Meddelelse, han maa fordre Troen og fordre at blive *Troens Gjenstand*.

I Forholdet mellem Menneske og Menneske maa og skal det ene Menneske nøies med det andets Forsikkring om, at han troer ham; intet Menneske har Lov til at gjøre sig til Troens Gjenstand for det andet Menneske. Skal det ene Menneske i Forholdet til det andet bruge den dialektiske Fordobelse, saa skal han jo lige omvendt bruge den maieutisk, just for at undgaae at blive et andet Menneske Troens Gjenstand eller nogen Approximation dertil. Den dialektiske Dobbeltthed er det Foreløbige; Usandheden absolut kommer med det Næste, naar saa et Menneske istedetfor just at bruge den dialektiske Dobbeltthed til at parere med, tillader det Formastelige, at han bliver et andet Menneske Troens Gjenstand. Dog selv det Maieutiske betræffende afgjør jeg ikke, hvorvidt det, christelig forstaaet, er at billige.

Men kun Gud-Mennesket kan ikke andet, maa, som kvalitativ forskjellig fra Mennesket, fordre at være Troens Gjenstand. Bliver han det ikke, saa bliver han en Afgud – og derfor maa han nægte den ligefremme Meddelelse, fordi han maa fordre Troen.

§ 7

Troens Gjenstand er Gud-Mennesket, just fordi Gud-Mennesket er Forargelsens Mulighed.

Saa uadskillelig er Forargelsens Mulighed fra Troen, at hvis Gud-Mennesket ikke var Forargelsens Mulighed, kunde han heller ikke være Troens Gjenstand. Forargelsens Mulighed er saaledes, optaget i Troen, assimileret af Troen, det negative Kjende paa Gud-Mennesket. Thi var Forargelsens Mulighed der ikke, saa var der altsaa den ligefremme Kjendelighed, og saa var Gud-Mennesket en Afgud; den ligefremme Kjendelighed er Hedenskab.

Man seer, hvor lidet man har gjort sig fortjent af Christendommen ved at afskaffe Forargelsens Mulighed, hvorledes man har gjort den til et elskværdigt, et sentimentalt Hedenskab.

Thi dette er Loven: Den som afskaffer Troen, han afskaffer Forargelsens Mulighed, saaledes naar Speculationen sætter det at begribe istedetfor det at troe; og Den der afskaffer Forargelsens Mulighed, han afskaffer Troen, saaledes naar det smægtende Prædikeforedrag tillyver Christus den ligefremme Kjendelighed. Men hvad enten man afskaffer Troen, eller man afskaffer Forargelsens Mulighed, afskaffer man tillige noget Andet: Gud-Mennesket. Og afskaffer man Gud-Mennesket, afskaffer man Christendommen.

Og sandeligen de 18 Aarhundreder, de have ikke bidraget en Døit til at bevise Christendommens Sandhed, derimod have de bidraget med stedse voxende Magt til at afskaffe Christendommen. Det er dog vistnok heller ikke saa, som man conseqvent maatte antage, naar man hylder Beviset af de 18 Aarhundreder, at nu, i det 19de Aarhundrede, er man ganske anderledes overbeviist om Christendommens Sandhed, end man var i den første og anden Generation – det er dog nok snarere saa, hvad rigtignok lyder temmelig satirisk over hiint Bevises Dyrkere og Tilbedere, at alt eftersom Beviset formeentligen tog til i Kraft – overbevistes Færre og Færre. Men Dette kommer der ud af, naar man een Gang for alle gaaer Glip af det afgjørende Point i Noget: det er frygtelige Confusioner der kan fremkomme, og som tiltage fra Slægt til Slægt. Nu da det, og altsaa efter en uhyre Maalestok, er blevet *beviist*, at Christendommen er Sandhed: nu findes der Ingen, saa godt som Ingen, der er villig til at bringe noget Offer for dens Skyld. Da man – skal jeg sige, da man »kun« troede dens Sandhed, da offrede man Liv og Blod. O, frygtelige Bedaarelse! O, at man, som hiin Hedning brændte Bibliothekerne, kunde faae disse 18 Aarhundreder til en Side – kan man det ikke, saa er ogsaa Christendommen afskaffet. O, at man dog kunde gjøre det disse mange Talere, der bevise Christendommens Sandhed af de 1800 Aar og vinde Menneskene, at man kunde gjøre dem det indlysende, saa forfærdeligt som det er, at de forraade, fornægte, afskaffe Christendommen – kan man det ikke, saa er Christendommen afskaffet.